

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W CYFROWYM ŚWIECIE

SCENARIUSZE
ZAJĘĆ Z UCZNIAMI
I WARSZTATÓW
DLA RODZICÓW

FUNDACJA
PANOPTYKON

CZĘŚĆ I. PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE LEKCJI

Lekcja 1. Jak etycznie publikować w sieci?	2
Lekcja 2. Informacja – cena internetowych usług	10
Lekcja 3. Podstawy ochrony danych osobowych	19

CZĘŚĆ II. WARSZTATY DLA RODZICÓW – SCENARIUSZ Z PRZYKŁADOWYMI ĆWICZENIAMI

Wprowadzenie	30
Ćwiczenia wstępne	31
Moduły tematyczne do wyboru	33
Moduł 1: Prywatność w sieci – kto nas śledzi?	33
Moduł 2: Etyka w Internecie – jak radzić sobie z tym, że Internet nie zapomina?	35
Moduł 3: Bezpieczny Internet – jak chronić informacje o sobie?	37
Diagnoza potrzeb dzieci	38
Zakończenie	39

CZĘŚĆ I. PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE LEKCJI

LEKCJA I. JAK ETYCZNIE PUBLIKOWAĆ W SIECI?

Uczestnicy i uczestniczki dowiedzą się, jakie konsekwencje może mieć zamieszczanie w sieci informacji o innych bez ich zgody. Poznają różnicę między krytykowaniem w Internecie osób prywatnych a krytykowaniem instytucji oraz zastanowią się nad tym, jak w sposób etyczny korzystać z sieci.

WIEDZA W PIGUŁCE

Wbrew pozorom rzeczywistość internetowa i rzeczywistość offline są tak samo prawdziwe. Jeśli w sieci zostaną zamieszczone informacje o kimś, będzie to miało konsekwencje również poza nią. A Internet nie zapomina – gdy coś się tam pojawia, pozostaje już na zawsze; między innymi z tego względu trzeba z niego korzystać ostrożnie. Należy też podchodzić krytycznie do tego, co przeczytamy w sieci o innych: nie każdy pisze prawdę.

Zazwyczaj nie chcemy, by ktoś bez naszej zgody publikował w Internecie fotografie lub filmy, na których się znajdujemy, albo by podawał osobom trzecim informacje o nas. Udostępniając wiadomości na temat innych ludzi, wkraczamy w cudzą sferę prywatności. Takie działanie ma swoje konsekwencje. Po pierwsze – zainteresowane osoby mogą odczuwać złość, bo nie chciały, by ktokolwiek poza najbliższymi znajomymi oglądał ich zdjęcia (np. z wycieczki); może im być przykro, bo w komentarzu na ich temat znalazło się coś obraźliwego; mogą się czuć oszukane, bo wyszedł na jaw ich

sekret. Po drugie – informacje, które udostępniamy (m.in. w serwisach społecznościowych), trafiają nie tylko do naszych znajomych, ale nierzadko też do zupełnie obcych ludzi. Pochopne zamieszczenie w Internecie numeru telefonu koleżanki może ją narazić na nieprzyjemne połączenia od nieznanomych, a powiadomienie o jej wyjeździe z rodziną na miesięczne wakacje może skutkować włamaniem.

Publikując informacje o innych ludziach, musimy liczyć się z ich emocjami oraz szanować cudzą prywatność. Nie zamieścimy w Internecie zdjęć z obiadu u cioci bądź przyjaciół, który nikomu nie smakował – czujemy wyraźnie, że byłoby to niewłaściwe. W przypadku pisania o instytucjach, gdy chodzi o interes grupy, ta kwestia wygląda jednak inaczej. Martha Payne, uczennica ze Szkocji, fotografowała jedzenie ze szkolnej stołówki, oceniała je i zaznaczała, czy znalazła w nim włosy. Dziewczynka nie naruszała niczyjej prywatności – szkoła to instytucja, a ta powinna dbać o przejrzystość i otwartość. Istnieje szansa, że dzięki działalności Marthy posiłki będą smaczniejsze.

Wskazówki, które warto przekazać uczestnikom i uczestniczkom zajęć:

- I. Jeśli chcesz zamieścić w sieci czyjś wizerunek (np. zdjęcie, nagranie) lub informację na czyjś temat, pamiętaj, by zapytać o zgodę.
- II. Jeśli opublikujesz w Internecie jakąś informację (zdjęcie, filmik) o kimś, a ta osoba poprosi Cię o usunięcie materiału – spełnij tę prośbę.
- III. Gdy masz wrażenie, że Tobie lub komuś innemu dzieje się krzywda na skutek tego, co zostało opublikowane w sieci – zareaguj. Warto poprosić o pomoc rodziców lub innych dorosłych, którym ufasz. Oni pomogą Ci określić, czy rzeczywiście dzieje się coś złego, a w razie potrzeby zwrócą się do moderatora strony (jeżeli to możliwe) lub powiadomią policję.

CELE OPERACYJNE

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że publikowanie w sieci informacji o innych osobach może naruszać ich prywatność;
- znają konsekwencje naruszenia prywatności innych osób;
- potrafią zareagować, kiedy widzą naruszenie prywatności (własnej lub cudzej) w Internecie;
- potrafią wskazać różnicę między publikowaniem informacji o osobach prywatnych a publikowaniem informacji o instytucjach.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Ćwiczenie I

🕒 10 min

🎮 gra

✔️ pocięte kartki z materiału pomocniczego „Karteczki na plecach” (ss. 7-8), taśma samoprzylepna

Poproś uczestników i uczestniczki, żeby stanęli w okręgu lub szeregu (tak by nie widzieli pleców innych). Naklej im na plecy przygotowane wcześniej karteczki ze zdaniami z materiału pomocniczego „Karteczki na plecach” (przygotuj tyle karteczek, ilu uczestników, karteczki mogą się powtarzać). Zaproś uczestników do przechodzenia się po sali tak, żeby mogli wzajemnie oglądać to, co mają przyklejone na plecach.

TEMAT

→ etyka

PRZEDMIOT

→ etyka, historia i społeczeństwo

SUGEROWANY POZIOM KSZTAŁCENIA

→ szkoła podstawowa, klasy 4–6

INFORMACJE O LEKCJI

Eksperti:

Wojciech Budzisz
Małgorzata Szumańska
Michał „rysiek” Woźniak

Opracowanie wiedzy w pigułce:

Urszula Dobrzańska

Autorka scenariusza:

Izabela Meyza

MATERIAŁY

→ materiał pomocniczy „Karteczki na plecach” (ss. 7-8)

→ karta pracy „Publikowanie informacji o innych” (ss. 9-10)

Po kilku minutach poproś o zajęcie miejsc na krzesłach i zadaj uczestnikom pytania:

- Jak się czuliście, oglądając to, co inni mieli na plecach?
- Jak się czuliście z tym, że wszyscy oprócz Was widzieli karteczki Was dotyczące?
- Jak czuli się ci, którzy mieli na plecach nieprawdziwe informacje o sobie?

Następnie zapytaj, czy przypomina im to jakieś znane sytuacje. Nawiąż do Internetu: zamieszczanie prywatnych informacji o kimś w Internecie bez jego zgody jest jak przyklejanie mu karteczek na plecach. Osoba, której informacja dotyczy, nie zawsze ją widzi, dopiero po fakcie może odkryć, co o niej napisano (tak jak uczestnicy po kilku minutach dowiedzieli się tego, co cała klasa wiedziała wcześniej, patrząc na ich plecy). Podkreśl, że nie zawsze te informacje są wiarygodne – również w Internecie ktoś może o nas napisać nieprawdę. Mogą to być przykre rzeczy. Dodatkowo nie wiadomo, kto będzie miał do nich dostęp.

Ćwiczenie 2 10 min praca w grupie pocięte kartki z karty pracy „Publikowanie informacji o innych” (ss. 9-10)

Powiedz, że za chwilę przyjrzymy się bliżej konsekwencjom zamieszczania w sieci informacji o innych. Podziel uczestników na cztery grupy i rozdaj teksty z karty pracy „Publikowanie informacji o innych”. Każda grupa dostaje inny tekst; jeżeli jest dużo uczestników, przygotuj po dwa egzemplarze na grupę. Daj chwilę na przeczytanie i zastanowienie się nad pytaniami, które zamieszczone są pod tekstami.

Ćwiczenie 3 10 min dyskusja

Następnie poproś, żeby na forum uczestnicy i uczestniczki odpowiedzieli na pytania zamieszczone pod tekstami. Zapytaj, jak możemy reagować, kiedy widzimy, że ktoś jest w Internecie krzywdzony. Zwróć też uwagę na przykład krytykowania instytucji (blog Marthy, która opisywała dania w stołówce szkolnej).

Zadaj pytanie:

- Czym różni się krytykowanie instytucji czy wydarzeń od zamieszczania informacji o innych?
- Jeżeli nie padnie to od uczestników, powiedz, że mamy prawo krytykować instytucje, o ile odbywa się to kulturalnie i z szacunkiem do ludzi w nich pracujących. Natomiast publikując informacje o innych (nawet pozytywne, jak mama Antosi z tekstu), wkraczamy w ich prywatność. Nie powinniśmy tego robić bez ich zgody albo naprawdę ważnego powodu.

Ćwiczenie 4 15 min burza mózgów tablica i kreda lub papier i marker

Zapytaj, o czym trzeba pamiętać, jeżeli chce się zamieścić informacje o kimś w Internecie. Przygotuj plakat (lub zapisz na tablicy): „Kodeks etyczny użytkownika Internetu” i zapisuj spostrzeżenia uczestników i uczestniczek.

Na koniec nawiąż do ćwiczenia z karteczkami na plecach i podsumuj: Zawsze, zanim coś o kimś napiszecie, zastanówcie się, jak byście się czuli, gdyby ktoś o Was napisał coś podobnego. Pamiętajcie, że zasady, które obowiązują w życiu codziennym, dotyczą też Internetu.

EWALUACJA

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że publikowanie informacji o kimś bez jego zgody może być nieetyczne?
- znają różnicę między krytykowaniem w sieci osób prywatnych a krytykowaniem instytucji?
- znają skutki zamieszczania informacji o innych w sieci?
- wiedzą, co może czuć osoba, która znajduje w Internecie informacje o sobie zamieszczone przez kogoś innego?
- potrafią zareagować, kiedy w sieci naruszane są zasady etyczne?

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Rozwiąż test. Tylko jedna odpowiedź jest prawidłowa.

- Jeżeli chcesz na portalu społecznościowym zamieścić zdjęcie, na którym jesteś razem z koleżanką:
 - A. nie musisz pytać jej o zgodę, jeśli nie zaznaczasz, że to ona występuje na zdjęciu;
 - B. powinieneś/powinnaś oznaczyć wszystkie osoby występujące na zdjęciu, a potem je o tym poinformować;
 - C. powinieneś/powinnaś zapytać ją o zgodę na publikację, zanim zamieścisz zdjęcie.
- Byłeś/-aś na nudnym filmie w kinie. Chciałbyś/-abyś podzielić się opinią o nim z innymi użytkownikami ulubionego forum internetowego:
 - A. na forum dajesz wyraz swojemu niezadowoleniu, łącznie z tym, że krytykujesz grającą główną rolę aktorkę, która bardzo się postarzała;
 - B. piszesz, że film był nudny i może się spodobać tylko nudziarzom;
 - C. opisujesz, co konkretnie nie podobało Ci się w filmie i dlaczego go nie polecasz.
- Zobaczyłeś/-aś, że po sieci krąży film, który ośmiesza chłopaka z Twojej szkoły:
 - A. oglądasz nagranie i przesyłasz innym link do niego;
 - B. zgłaszasz problem zaufanej dorosłej osobie i razem podejmujecie decyzję, w jaki sposób można interweniować;
 - C. po obejrzeniu stwierdzasz, że nie powinno się wrzucać takich filmów, ale i tak nie możesz z tym nic robić.

KLUCZ ODPOWIEDZI

1: C | 2: C | 3: B

OPCJE DODATKOWE

Opcją dodatkową może być zrealizowanie przedstawienia teatralnego, ukazującego etyczne aspekty zamieszczania informacji o innych w Internecie (np. adaptacja teatralna tekstu Grzegorza Kasdepke *Figa*, którego fragment uczestnicy czytają w trakcie ćwiczenia).

SŁOWNICZEK

Autonomia informacyjna – ważny aspekt prywatności, prawo do samodzielnego decydowania o ujawnianiu informacji na swój temat oraz do kontrolowania informacji dotyczących własnej osoby, którymi dysponują inni.

Etyka – normy postępowania przyjęte w określonym czasie i miejscu, a także – jako termin filozoficzny – nauka o moralności, namysł nad wartościami (m.in. źródłami moralności, jej racjonalnymi podstawami).

Ochrona wizerunku – wizerunek każdej osoby (czyli jej podobizna utrwalona np. na zdjęciu bądź filmie) podlega ochronie. Oznacza to, że nie może on być rozpowszechniany bez zgody danej osoby. Istnieją jednak wyjątki. Rozpowszechnianie wizerunku bez zgody jest możliwe w przypadku:

- osób powszechnie znanych, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nie funkcji publicznych,
- osób stanowiących jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza,
- osób, które otrzymały zapłatę za pozowanie, chyba że wyraźnie zastrzegły inaczej,
- osób ściganych listem gończym.

Prywatność – sfera życia człowieka, w którą nie należy wkraczać bez pozwolenia. Ma ona swój aspekt cielesny, terytorialny, informacyjny i komunikacyjny. Prywatność jest chroniona przez prawo (m.in. przez Konstytucję RP i akty prawa międzynarodowego). Ograniczenie prawa do prywatności możliwe jest tylko w określonych sytuacjach (np. związanych z bezpieczeństwem publicznym czy ochroną zdrowia).

CZYTELNIA

- I. Wojciech Klicki, Katarzyna Szymielewicz, Anna Walkowiak, Dzielenie się informacjami o innych, Fundacja Panoptykon.
- II. Izabela Żbikowska, Internetowy lincz przez zdjęcie na FB. Opolanki oburzone, Gazeta.pl.
- III. 9-letnia blogerka wywołuje sensację raportami ze stołówki, Rzeczpospolita.

Lubię lody truskawkowe.

Chodzę do szkoły podstawowej.

Już nie mogę się doczekać wakacji.

Mam psa, który nazywa się Burek.

Mój ulubiony przedmiot to matematyka.

Mój ulubiony przedmiot to język polski.

Lubię słuchać muzyki.

Nie mam rodzeństwa.

Wczoraj byłem w kinie na fajnym filmie.

Wczoraj byłam w kinie na fajnym filmie.

Lubię jeździć na rowerze.

Mam dzisiaj białe skarpetki.

Mam dzisiaj dżinsowe spodnie.

Jadłem dzisiaj pyszne śniadanie.

Jadłam wczoraj dobry obiad.

Po południu będę grać na komputerze.

Po południu zajrzę na mój ulubiony portal społecznościowy.

Lubię czytać książki.

Lubię mój telefon komórkowy.

Na Facebooku pojawił się tzw. fanpage, czyli publiczny profil dla fanów, zatytułowany „Celebryci z Leszna”. Anonimowy autor postanowił zamieszczać kompromitujące zdjęcia mieszkańców regionu leszczyńskiego. W informacji o stronie napisał: „Chcesz ośmieszyć znajomego lub wroga? Z chęcią anonimowo udostępniemy jego kompromitujące zdjęcie”. Na fanpage’u pojawiło się wiele mniej lub bardziej niedyskretnych zdjęć. Popularna stała się fotografia Zuzi, którą obejmuje chłopak – przy czym jej różowa spódniczka mini zadziera się i... wygląda to tak, jakby dziewczyna nie miała majtek. Czy faktycznie tak było, czy to tylko złudzenie – nie wiadomo. Jednak internauci już wydali wyrok.

Wiadomość o ukazaniu się fotografii dotarła do wyśmiewanej dziewczyny, która postanowiła zareagować.

„Dla mnie możesz pisać sobie tutaj, co Ci się podoba, bo ja sama dobrze wiem, że na tym zdjęciu widać koszulę. Jeśli bawi Cię nabijanie się z ludzi i pozwala Ci się dowartościować, to proszę bardzo, tylko nie chciałabym być na Twoim miejscu, gdy dodasz zdjęcie, które będzie przedstawiało osobę o słabej psychice. Taki ktoś może zbyt pochopnie zareagować, a później będziesz miał/miała przez całe życie tego człowieka na sumieniu, bo zachciało Ci się żartów” – ripostowała Zuzia na profilu „Celebryci z Leszna”.

Na podstawie: Panorama Leszczyńska

Jak myślicie, jakie konsekwencje może mieć zamieszczanie czyichś zdjęć w Internecie bez zgody osoby na nich występującej?

Kasia założyła swojemu dziecku profil na Facebooku, zanim jeszcze się urodziło. Kiedy była w ciąży, zamieszczała tam zdjęcie z USG. Zaprosiła do znajomych całą swoją rodzinę, przyjaciół i kolegów z pracy i informuje ich na bieżąco o tym, że córeczka zrobiła pierwszy krok, wyszedł jej ząbek czy nauczyła się siusiać do nocnika. Kasię cieszy to, że – choć mała ma dopiero dwa latka – sama próbuje klikać w klawisze i zamieszczać komentarze na swoim profilu. „To na razie przypadkowe kliknięcia, wyrażenia bez ładu i składu, ale i tak wszyscy znajomi je lajkują” – mówi Kasia z dumą. I dodaje: „Kiedy Antosia podrośnie, chciałabym, żeby przejęła ten profil. Będzie wtedy miała udokumentowane całe swoje życie w jednym miejscu i będzie mogła te zdjęcia pokazać znajomym ze szkoły”.

Wyobraźcie sobie, że Antosia chodzi już do szkoły. Jak rówieśnicy mogą zareagować na zdjęcia z jej dzieciństwa zamieszczone na Facebooku? Jak ona może się z tym czuć?

„Coś wpada do kałuży. Kawałek deski. (...) Figa, nie patrząc na recho-
czących kolegów, wyciera zabłocone spodnie. Ciekawe, czy nagrywają?
Wieczorem się przekona. (...) Wejdzie do Internetu i zobaczy samą siebie,
jak się pochyla i drżącymi dłońmi próbuje zetrzeć z dżinsów bure plamy.
I oczywiście rozmazuje je coraz bardziej. Na samo wyobrażenie w oczach
Figi wzbierają łzy. Zaraz popłyną po policzkach. Nie szkodzi, pada deszcz,
nie będzie widać, że płacze. Rozbawieni chłopcy są coraz bliżej. Ilu ich
jest? Policzy wieczorem, w Internecie. Ten, który trzyma telefon i wszystko
nagrywa – to jeden. Dwóch albo trzech z lewej strony. Dwóch z prawej, za
kałużą. Który wepchnie ją w błoto? Może Bartek? (...) Bartek (...) potrafi
wymyślić coś zabawnego. Na przykład cisnąć w Figę zgarbiętą na liść psią
kupą. Figa odskakuje z obrzydzeniem, krzywi się, czasem płacze. To też
jest bardzo śmieszne – a przynajmniej wygląda śmiesznie w Internecie.
Figa wie, że to śmieszne, bo czytała komentarze swoich koleżanek pod
każdym z filmików”.

Grzegorz Kasdepke, *Figa*, cyt. za: *Poczytaj mi mamo jeszcze raz*, Nasza
Księgarnia, Warszawa 2013, ss. 55–58.

**Jak myślicie, co czuła Figa, oglądając w Internecie nakręcone przez kole-
gów filmy?**

Uczennica ze Szkocji, Martha Payne, prowadziła blog, na którym zamiesz-
czała zdjęcia szkolnych obiadów. Zdjęcia przedstawiały posiłki, które wy-
glądały mało apetycznie i prawie nie zawierały warzyw i owoców.

Dziewczynka oceniała obiady w skali 1–10, wskazywała, ile kęsów zawiera
każda porcja, a nawet zaznaczała, czy w posiłku znalazła jakieś włosy.

Kiedy władze szkoły dowiedziały się o blogu Marthy, zakazały jej przyno-
szenia do szkoły aparatu i publikowania zdjęć szkolnych posiłków.

Na nic jednak nie zdał się ich zakaz: za Marthą wstawiły się światowe me-
dia i znany kucharz Jamie Olivier. Władze szkoły odwołały zakaz fotogra-
fowania żywności. Co więcej: wydały decyzję, że od tej pory każdy uczeń
może nakładać na talerz tyle warzyw i sałatek, na ile ma ochotę.

Czy Waszym zdaniem Martha miała prawo krytykować szkolne jedzenie
na swoim blogu?

**Jaka jest różnica między krytykowaniem w Internecie prywatnych
osób (np. koleżanek, kolegów lub nieznajomych) a krytykowaniem
instytucji i wydarzeń?**

CZĘŚĆ I. PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE LEKCJI

LEKCJA 2. INFORMACJA – CENA INTERNETOWYCH USŁUG

**Uczestnicy i uczestniczki dowiedzą się, jakie informacje
o ich aktywności w sieci są zbierane, i zastanowią się
nad tym, jakie to może mieć skutki. Dowiedzą się także,
w jaki sposób ich dane mogą być przetwarzane i wyko-
rzystywane w celach marketingowych.**

WIEDZA W PIGUŁCE

Korzystanie z Internetu nieuchronnie wiąże się z udostępnianiem
informacji o sobie. Niektóre z nich ujawniamy świadomie (np. opi-
sywanie swoich zainteresowań na portalach społecznościowych).
Wiele usług zachęca do podawania różnych danych (np. przy za-
wieraniu umowy, przez podsuwanie ankiet), jednak sporo cyfrowych
śladów zostawiamy po sobie mimowolnie, czasem nawet nie zdając
sobie z tego sprawy.

Już samo wejście na dowolną stronę internetową uruchamia
przepływ danych. Administrator strony automatycznie uzyskuje:
nasz adres IP oraz informacje o przeglądarce, z której korzystamy
(m.in. wersja, system operacyjny, język i czcionki). Strony, które
odwiedzamy, wykorzystują różne mechanizmy służące pozyska-
niu informacji. Najpopularniejsze są ciasteczka (ang. *cookies*), czyli
specjalne pliki zapisywane na komputerze użytkownika. Ciasteczka
mogą służyć różnym celom – część z nich jest niezbędna do praw-
idłowego wyświetlania strony bądź logowania. Zadaniem pozosta-
łych jest zdobycie cennych informacji.

TEMAT

→ bezpieczeństwo

PRZEDMIOT

→ informatyka

SUGEROWANY POZIOM KSZTAŁCENIA

→ gimnazjum

INFORMACJE O LEKCJI

Opracowanie wiedzy w pigułce:
Małgorzata Szumańska

Autorka scenariusza:
Izabela Meyza

Źródło: Lekcja powstała na bazie lekcji
„Informacje o nas w sieci” opublikowanej
przez Fundację Nowoczesna Polska
w ramach projektu „Edukacja medialna”
(tekst: Joanna Ruta Baranowska, scenar-
iusz: Weronika Paszewska, konsultacja
merytoryczna: Piotr Wąglowski, Dorota
Głowacka).

MATERIAŁY

→ karta pracy nr 1 i nr 2 „Infor-
macje o nas w sieci” (ss. 18-19)

Warto wiedzieć, że w Internecie jesteśmy śledzeni nie tylko przez strony, na które akurat wchodzimy. Na komputerach mogą być zapisywane również ciasteczka innych stron (ang. *third party cookies*). Informacje o nas mogą trafiać do baz danych firm udostępniających systemy do prowadzenia statystyk (np. Google Analytics) lub serwisów społecznościowych (np. Facebook, Google+).

Zbierane w sieci dane są tak szczegółowe, że pozwalają na śledzenie konkretnych użytkowników. Nawet jeśli nie podamy swojego imienia i nazwiska albo nasze dane zostaną zanonimizowane (czyli oderwane od personaliów), nasza identyfikacja będzie możliwa. Badania naukowców z Massachusetts Institute of Technology pokazują, jak niewiele potrzeba, by konkretną osobę odróżnić od innych: wystarczy znać cztery lokalizacje, w których bywa.

Tylko pozornie korzystanie z internetowych usług (np. z wyszukiwarek, portali społecznościowych, gier) jest darmowe. Ceną jest udostępnianie informacji o sobie. Na podstawie informacji o cechach i zachowaniach (np. płci, wieku czy historii wyszukiwań) poszczególni ludzie są dzieleni na kategorie (wkładani do różnych szufladek). W ten sposób internetowe firmy starają się określić, jakie produkty najlepiej pasują do użytkownika oraz jakie reklamy i kiedy do niego skierować.

Ten mechanizm nazywamy profilowaniem. Wykorzystywany jest on nie tylko przez branżę reklamową, ale i przez najpopularniejsze wyszukiwarki (np. Google, Bing). Bazując na historii zapytań, dopasowują one wyniki do użytkowników. Dzięki temu na przykład pasjonat gier online będzie otrzymywał od wyszukiwarki odpowiedzi dopasowane (statystycznie) do swoich zainteresowań. Tak właśnie działa efekt bańki filtrującej (ang. *filter bubble*). Na krótką metę może ułatwiać życie, podsuwając najbardziej oczywiste rozwiązania, na dłuższą – ograniczać dostęp do różnych informacji.

Jeśli chcesz chronić informacje o sobie i mieć kontrolę nad tym, w jaki sposób są one wykorzystywane przez internetowe firmy, przestrzegaj następujących zasad:

- I. Korzystaj z nicków, a nie imienia i nazwiska. Udostępniaj jak najmniej danych na swój temat.
- II. Zastanów się, z jakich usług w sieci chcesz korzystać (np. portali społecznościowych).
- III. Jeśli możesz coś nabyć w kiosku obok domu, nie kupuj tego przez Internet.
- IV. Zwróć uwagę na regulamin usług, z których korzystasz (np. na to, do jakich danych ma dostęp aplikacja instalowana na komórce). Nie korzystaj z usług, które pobierają wiele danych w niejasnym celu.
- V. Świadomie konfiguruj ustawienia prywatności serwisów, z których korzystasz. Staraj się ograniczać ilość informacji, które mogą trafić do innych osób.
- VI. Nie korzystaj z programów, które zbierają i udostępniają Twoją lokalizację, np. dodając ją do Twojego wpisu.
- VII. Wyloguj się za każdym razem, gdy skończysz korzystać z jakiejś usługi (z poczty, serwisów społecznościowych itp.).
- VIII. Zadbaj o czyszczenie ciasteczek. Wykorzystaj ustawienia przeglądarki lub odpowiednich wtyczek (np. CookieMonster). Korzystaj z innych narzędzi pomagających chronić prywatność (Disconnect, Better Privacy).
- IX. Korzystaj z wyszukiwarek internetowych, które nie wykorzystują profilowania, np. z Duckduckgo.com, Ixquick.com.

CELE OPERACYJNE

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że poruszając się po sieci, przekazują różnym podmiotom informacje o sobie (świadomie bądź nieświadomie);
- wiedzą, że ich dane mogą być gromadzone w celach marketingowych;
- są bardziej świadomi swoich działań związanych z prywatnością w sieci.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Ćwiczenie 1

 10 min burza mózgów kreda i tablica lub papier dużego formatu i markery

Zadaj uczniom pytanie:

- Z jakich stron w Internecie najczęściej korzystacie?

Mogą to być konkretne strony lub sposoby korzystania z Internetu (np. granie w gry, przeglądanie gazet internetowych, serwisy newsowe, portale społecznościowe). Zapisuj informacje uzyskane od grupy w formie mapy myśli.

Następnie podsumuj wypowiedzi uczniów (np. „Widzę, że często korzystacie z portali społecznościowych” czy „Część z Was korzysta z serwisów newsowych”).

Zadaj kolejne pytanie:

- Czy za wejście na którąś z tych stron trzeba płacić?

Zwróć uwagę na to, że najczęściej w Internecie nie płacimy za treści, z których korzystamy (np. za artykuły, gry, czytanie blogów). Możemy na przykład czytać artykuły na portalu informacyjnym, za co zazwyczaj nie płacimy (a za gazetę z kiosku – tak). Zadaj kolejne pytanie: „Jak myślicie, dlaczego to jest możliwe?”. Zwróć uwagę, że za tymi treściami stoją konkretni ludzie, którzy je opracowali (np. dziennikarz, który pisze artykuł do gazety, zwykle musi wykonać tyle samo pracy co dziennikarz, który publikuje na portalu internetowym, a czytanie tego ostatniego jest bezpłatne).

Powiedz, że większość treści w Internecie tylko pozornie jest darmowa. Bardzo wiele stron żyje z reklam, sięga po nasze dane i sprzedaje je firmom, które analizują nasze zachowania w sieci. Zaznacz, że na dzisiejszych zajęciach bliżej przyjrzymy się temu problemowi.

Ćwiczenie 2

 20 min praca w grupach karta pracy nr 1 i nr 2 „Informacje o nas w sieci” (ss. 18-19)

Podziel uczniów na 4- lub 5-osobowe grupy. Każdej grupie daj wydrukowaną instrukcję nr 1 i poproś o wykonanie zadania. Kiedy wszystkie grupy skończą, poleć, żeby przekazały kartkę z odpowiedziami grupie siedzącej obok (np. zgodnie z ruchem wskazówek zegara). Wszystkim grupom rozdaj kartki z instrukcją nr 2. Kiedy grupy skończą, poproś o przeczytanie wyników pracy na forum. Następnie poproś, by osoby, których dotyczą opisy, ujawniły się i powiedziały, ile z tego opisu się zgadza. Podkreśl, że gdyby grupy miały dostęp tylko do jednej informacji o osobie, trudniej byłoby

coś o niej powiedzieć, natomiast kilka danych daje znacznie więcej. Zwróć też uwagę na to, jak na podstawie kilku pozornie niezwiązanych ze sobą informacji można stworzyć obraz danej osoby, a także na to, że nie zawsze jest on prawdziwy.

Powiedz, że nawet jeśli podajemy w Internecie informacje, które wydają się nieważne, ktoś może je wylapywać i na ich podstawie tworzyć nasz obraz. Na podstawie Wiedzy w pigułce opowiedz uczestnikom, jak działa profilowanie w sieci (możesz zapytać, czy zdarzyło im się wpisywać w wyszukiwarkę tę samą frazę na dwóch różnych komputerach; zauważ, że wyniki są inne, ponieważ są sprofilowane pod konkretnych użytkowników komputerów).

Zapytaj, nawiązując do poprzedniego ćwiczenia:

- Jak myślicie, czy łatwo jest kogoś zidentyfikować na podstawie informacji, które o sobie zamieszcza?

Zwróć uwagę, że nawet jeżeli nie podamy swojego imienia i nazwiska, a podamy dużo z pozorów nieistotnych danych na swój temat (np. osoba z III klasy Waszego gimnazjum, która jest dziewczynką, ma psa, granatowy plecak i słucha muzyki rockowej – staraj się podać przykład adekwatny do klasy), to będzie nas można łatwo zidentyfikować. Powiedz, że jeszcze łatwiej nas zidentyfikować, kiedy korzystamy z Internetu w komórce (podaj przykład badań robionych przez naukowców z Massachusetts Institute of Technology z Wiedzy w pigułce).

Ćwiczenie 3

🕒 10 min 🗣️ burza mózgów

Zapytaj uczniów:

- Po co ktoś chciałby pozyskiwać Wasze dane?

Korzystając z Wiedzy w pigułce, powiedz, że informacje, które zamieszczamy na swój temat w Internecie, są zbierane głównie w celach marketingowych.

Zwróć uwagę, że tylko pozornie wyszukiwarki (np. Google) czy portale społecznościowe (np. Facebook) są bezpłatne. W rzeczywistości, korzystając z nich, udostępniamy swoje dane, które mogą być poddane analizie, dzięki czemu wiadomo, jakimi reklamami możemy być zainteresowani.

Zaznacz, że taka sytuacja może się pozornie wydawać atrakcyjna, bo zazwyczaj trafiają do nas produkty, które chcemy dostać.

Zapytaj:

- Czy widzicie jakieś minusy zamieszczania swoich danych w sieci?

Zbierz wypowiedzi grupy. Nawiązując do poprzedniego ćwiczenia, podkreśl, że obraz tworzony na podstawie naszych danych wcale nie musi być prawdziwy, lecz stereotypowy (zauważ, że kiedy ktoś proponuje nam produkty na podstawie stereotypu dotyczącego np. płci, wieku czy miejsca zamieszkania, możemy czuć się niekomfortowo). Przypomnij też, że kiedy zamieszczamy informacje na swój temat w sieci, musimy mieć świadomość, że one nie znikają po zakończeniu naszej pracy. Mogą zostać tam na zawsze.

Ćwiczenie 4

🕒 5 min 🗣️ praca w parach

Na koniec poproś, żeby uczestnicy w parach odpowiedzieli sobie na pytanie:

- Jakich informacji o sobie na pewno nie warto publikować w sieci?

EWALUACJA

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- mają świadomość, że duża część treści dostępnych w Internecie jest tylko pozornie darmowa?
- wiedzą, że poruszając się po sieci, zostawiają w niej wiele śladów?
- wiedzą, że informacje publikowane i zbierane przy okazji korzystania z sieci mogą być wykorzystywane w celach marketingowych?

OPCJE DODATKOWE

Opcją dodatkową może być wspólne obejrzenie wystąpienia [Gary'ego Kovacsa Śledzenie śledzących](#) (dostępny z polskimi napisami). Po wystąpieniu porozmawiajcie o tym, kto śledzi w Internecie użytkowników. Pytania pomocnicze:

- Co pokazywał program zaprezentowany przez Gary'ego?
- Jak Gary i jego córka spędzali czas w sieci?
- W jakich celach ktoś może zbierać o nas informacje?

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Prawda czy fałsz?

- 1. W Internecie możliwe jest zidentyfikowanie kogoś, kto nie podał swojego imienia i nazwiska. Wystarczy zebrać odpowiednią ilość informacji o nim.
- 2. Informacje zbierane w sieci wykorzystywane są głównie przez administratorów portali po to, żeby mnie chronić przed internetowymi przestępcami.
- 3. Niektóre gazety internetowe są darmowe, bo ich redakcje nie muszą płacić za druk.

KLUCZ ODPOWIEDZI

1: P | 2: F | 3: F

SŁOWNICZEK

Adres IP – IP to protokół komunikacyjny używany powszechnie w Internecie i sieciach lokalnych. Adres IP to liczba, która jest nadawana każdemu urządzeniu lub każdej grupie urządzeń połączonych w sieć. Służy on ich identyfikacji. Jeden adres publiczny może być współdzielony przez wiele komputerów połączonych w podsieć. W takiej sytuacji każdy komputer w podsieci ma adres z puli adresów prywatnych. Większość komputerów korzysta z adresów IP przydzielanych dynamicznie,

tylko w czasie podłączenia komputera do sieci. Po jego wyłączeniu dany adres IP może zostać przypisany innemu urządzeniu.

Bańka filtrująca (ang. *filter bubble*) – sytuacja, w której na skutek działania określonego algorytmu osoba korzystająca z sieci otrzymuje wyselekcjonowane treści, dobrane na podstawie informacji dostępnych na jej temat, takich jak lokalizacja czy historia wyszukiwania.

Better Privacy – wtyczka do przeglądarek internetowych, która zarządza *flash cookies* i umożliwia ich skuteczne usuwanie np. przy zamykaniu przeglądarki.

Ciasteczka (ang. *cookie*) – małe pliki tekstowe zapisywane na dysku użytkownika podczas korzystania ze stron WWW. Ciasteczka zapamiętują określone informacje o ustawieniach przeglądarki (np. wybrany język strony WWW, dane logowania) lub przesyłają pewne informacje z powrotem na serwery danej strony (np. ustawienia zabezpieczeń lub produkty w koszyku w sklepie internetowym). Ciasteczka mogą narażać użytkownika na wiele zagrożeń, gdyż działają w sposób niewidoczny i są w stanie zapamiętywać wiele wrażliwych informacji. Nowelizacja prawa telekomunikacyjnego nałożyła na właścicieli stron WWW obowiązek zamieszczenia w widocznym miejscu informacji o tym, że witryna korzysta z ciasteczek, oraz wskazówek na temat tego, jak można wyłączyć ich obsługę.

Cyfrowy ślad – informacje na temat aktywności konkretnych osób w sieci, magazynowane na serwerach dostawców Internetu i właścicieli stron. Tworzą go m.in. zdjęcia, informacje o kupionych produktach, nicki, wpisy na blogach, ale również dane, które zostawiamy w sieci mimowolnie, np. adres IP czy informacja o systemie operacyjnym, z którego korzystamy.

Flash cookies – informacje przechowywane na komputerze przez wtyczkę Flash do przeglądarki. Zwykle wykorzystywane są podobnie jak standardowe ciasteczka, ale stanowią znacznie poważniejsze zagrożenie dla prywatności. *Flash cookies* pozwalają na zbieranie bardziej szczegółowych danych i znacznie większej ich liczby niż inne rodzaje ciasteczek. Mogą przesyłać informacje do zdalnego serwera bez wiedzy użytkowniczki czy użytkownika i nigdy nie wygasają.

Geolokalizacja – określenie fizycznego położenia geograficznego osoby i urządzenia telekomunikacyjnego za pomocą systemu GPS lub adresu IP.

Media społecznościowe – różnorodne narzędzia umożliwiające użytkownikom Internetu rozbudowaną interakcję. W zależności od charakteru tej interakcji wyróżniamy wśród nich fora, czaty, blogi, portale społecznościowe, społeczności gier sieciowych, serwisy crowdfundingowe i wiele innych.

Nick (z ang. *nickname* – *przezwiśko, pseudonim*) – podpis (niebędący imieniem i nazwiskiem) wykorzystywany przez użytkowników sieci.

Profilowanie – oparty na określonych algorytmach mechanizm, który służy kategoryzowaniu ludzi według ich cech, zachowań, preferencji. Jest stosowany m.in. w marketingu internetowym w celu prezentowania reklam dopasowanych jak najściślej do potrzeb określonych użytkowników i użytkowników sieci, w branży bankowej i ubezpieczeniowej w celu oceny klienta, a także przez państwo w celu zwiększenia bezpieczeństwa (np. No Fly List w USA).

Rozszerzenie (inaczej: wtyczka) – dodatkowy moduł do programu komputerowego, rozszerzający jego możliwości. Stosowanie wtyczek jest coraz częstszym zabiegiem wśród programistów, zwłaszcza tych tworzących otwarte oprogramowanie. Zaletą takiego rozwiązania jest to, że użytkownicy mogą wybierać pomiędzy funkcjami, które chcą mieć w programie, a tymi, których nie chcą. Poza tym odciąża to twórcę od pisania całego kodu programu i zrzuca część tego obowiązku na zewnętrznych programistów. Najpopularniejszymi programami oferującymi wtyczki są przeglądarki internetowe oraz programy pocztowe, np. Mozilla Firefox i Mozilla Thunderbird. W obu przypadkach dzięki wtyczkom można znacząco zwiększyć poziom bezpieczeństwa i prywatności komunikacji.

CZYTELNIA

- I. Gary Kovacs, *Śledzenie śledzących*, TED.
- II. Eli Pariser, *Uważaj na internetowe „bańki z filtrami”*, TED.
- III. Małgorzata Szumańska, *Co warto wiedzieć o śledzeniu i profilowaniu w sieci?*, Fundacja Panoptikon.
- IV. Kamil Śliwowski, Anna Obem, *Odzyskaj kontrolę w sieci. Odcinek I: przeglądarka*, Fundacja Panoptikon.
- V. Kamil Śliwowski, Anna Obem, *Odzyskaj kontrolę w sieci. Odcinek II: wtyczki*, Fundacja Panoptikon.
- VI. Kamil Śliwowski, Anna Obem, *Odzyskaj kontrolę w sieci. Odcinek III: ustawienia prywatności na Facebooku*, Fundacja Panoptikon.
- VII. Kamil Śliwowski, Anna Obem, *Odzyskaj kontrolę w sieci. Odcinek IV: Google*, Fundacja Panoptikon.
- VIII. Kamil Śliwowski, Anna Obem, *Odzyskaj kontrolę w sieci. Odcinek V: alternatywne wyszukiwarki*, Fundacja Panoptikon.

Wybierzcie spośród siebie jedną osobę. Na kartce zapiszcie dziesięć informacji, które ta osoba pozostawiła o sobie w Internecie. Wykorzystajcie wyszukiwarki, portale społecznościowe, fora. Dowiedzcie się, w jakie gry grała, jakiej muzyki słuchała itp., czy podawała swoje imię i nazwisko, wiek, gdzie mieszka, jakie ma opinie na różne tematy.

Kiedy skończycie, poczekajcie na dalsze wskazówki.

Wybierzcie spośród siebie jedną osobę. Na kartce zapiszcie dziesięć informacji, które ta osoba pozostawiła o sobie w Internecie. Wykorzystajcie wyszukiwarki, portale społecznościowe, fora. Dowiedzcie się, w jakie gry grała, jakiej muzyki słuchała itp., czy podawała swoje imię i nazwisko, wiek, gdzie mieszka, jakie ma opinie na różne tematy.

Kiedy skończycie, poczekajcie na dalsze wskazówki.

Wybierzcie spośród siebie jedną osobę. Na kartce zapiszcie dziesięć informacji, które ta osoba pozostawiła o sobie w Internecie. Wykorzystajcie wyszukiwarki, portale społecznościowe, fora. Dowiedzcie się, w jakie gry grała, jakiej muzyki słuchała itp., czy podawała swoje imię i nazwisko, wiek, gdzie mieszka, jakie ma opinie na różne tematy.

Kiedy skończycie, poczekajcie na dalsze wskazówki.

Wybierzcie spośród siebie jedną osobę. Na kartce zapiszcie dziesięć informacji, które ta osoba pozostawiła o sobie w Internecie. Wykorzystajcie wyszukiwarki, portale społecznościowe, fora. Dowiedzcie się, w jakie gry grała, jakiej muzyki słuchała itp., czy podawała swoje imię i nazwisko, wiek, gdzie mieszka, jakie ma opinie na różne tematy.

Kiedy skończycie, poczekajcie na dalsze wskazówki.

Wybierzcie spośród siebie jedną osobę. Na kartce zapiszcie dziesięć informacji, które ta osoba pozostawiła o sobie w Internecie. Wykorzystajcie wyszukiwarki, portale społecznościowe, fora. Dowiedzcie się, w jakie gry grała, jakiej muzyki słuchała itp., czy podawała swoje imię i nazwisko, wiek, gdzie mieszka, jakie ma opinie na różne tematy.

Kiedy skończycie, poczekajcie na dalsze wskazówki.

Jesteście firmą zajmującą się gromadzeniem informacji o ludziach. Na podstawie informacji o pewnej osobie, które otrzymaliście od właścicieli stron internetowych, zastanówcie się, jakie produkty ta osoba chciałaby kupić i jakie reklamy możecie jej zaproponować.

Wasze wnioski zapiszcie na kartce.

Jesteście firmą zajmującą się gromadzeniem informacji o ludziach. Na podstawie informacji o pewnej osobie, które otrzymaliście od właścicieli stron internetowych, zastanówcie się, jakie produkty ta osoba chciałaby kupić i jakie reklamy możecie jej zaproponować.

Wasze wnioski zapiszcie na kartce.

Jesteście firmą zajmującą się gromadzeniem informacji o ludziach. Na podstawie informacji o pewnej osobie, które otrzymaliście od właścicieli stron internetowych, zastanówcie się, jakie produkty ta osoba chciałaby kupić i jakie reklamy możecie jej zaproponować.

Wasze wnioski zapiszcie na kartce.

Jesteście firmą zajmującą się gromadzeniem informacji o ludziach. Na podstawie informacji o pewnej osobie, które otrzymaliście od właścicieli stron internetowych, zastanówcie się, jakie produkty ta osoba chciałaby kupić i jakie reklamy możecie jej zaproponować.

Wasze wnioski zapiszcie na kartce.

Jesteście firmą zajmującą się gromadzeniem informacji o ludziach. Na podstawie informacji o pewnej osobie, które otrzymaliście od właścicieli stron internetowych, zastanówcie się, jakie produkty ta osoba chciałaby kupić i jakie reklamy możecie jej zaproponować.

Wasze wnioski zapiszcie na kartce.

CZĘŚĆ I. PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE LEKCJI

LEKCJA 3. PODSTAWY OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH

W czasie zajęć uczestnicy i uczestniczki poznają najważniejsze pojęcia związane z ochroną prywatności. Dowiedzą się także, jakie prawa w tym zakresie im przysługują i jak z nich korzystać.

WIEDZA W PIGUŁCE

Prawo do ochrony prywatności – jedno z podstawowych praw człowieka – ma kilka aspektów. Jednym z nich jest ochrona danych osobowych. Koncepcja ta narodziła się w Europie w latach 70. XX w., kiedy zaczęto rozwijać nowe możliwości automatycznego przetwarzania informacji. W polskim prawie ochrona danych osobowych pojawiła się dopiero po transformacji ustrojowej. Konstytucja RP z 1997 r. gwarantuje prawo do prywatności i autonomii informacyjnej. Ukonkretnia je ustawa o ochronie danych osobowych (z tego samego roku) oparta na rozwiązaniach przyjętych w Unii Europejskiej. Na jej podstawie utworzono instytucję Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych (GIODO), który rozpatruje skargi obywateli, opiniuje akty prawne, sygnalizuje potrzebę zmian prawa i prowadzi akcje edukacyjne dotyczące ochrony danych osobowych. GIODO jest powoływany przez Sejm za zgodą Senatu na 4-letnią kadencję.

Zgodnie z obowiązującym prawem dane osobowe to wszelkie informacje dotyczące konkretnej osoby – zidentyfikowanej (np. takiej, którą znamy bezpośrednio) lub możliwej do zidentyfikowania

(czyli takiej, którą można wskazać na podstawie posiadanych informacji, choćby numeru identyfikacyjnego, wyglądu lub jakiegokolwiek kombinacji cech, np. ruda dziewczynka, która ma zielony plecak i chodzi do konkretnej szkoły i klasy). Nie mamy do czynienia z danymi osobowymi wówczas, gdy informacja dotyczy instytucji (np. firmy), grupy osób, osoby zmarłej lub fikcyjnej (np. postaci literackiej). Daną osobową może być każda informacja, nie tylko imię i nazwisko, ale też np. kolor oczu określonej osoby; choroba, na którą cierpi; informacja, jakie strony internetowe odwiedza czy jakie ma oceny z chemii. To, czy jakaś informacja jest daną osobową, zależy od kontekstu. Tablice rejestracyjne są daną osobową dla policji, bo bez trudu może ona w swojej bazie danych zweryfikować, kto jest właścicielem samochodu, ale dla innego kierowcy, który nie ma takiej możliwości – już nie.

Według ustawy o ochronie danych osobowych „przetwarzanie danych” to wszystkie działania dotyczące danych osobowych: zbieranie, przechowywanie, udostępnianie, a nawet ich usuwanie. Podmiot, który decyduje o tym, że dane są przetwarzane i w jaki sposób się to odbywa, jest nazywany administratorem danych. On ponosi odpowiedzialność za to, by przetwarzanie danych odbywało się zgodnie z prawem i było odpowiednio zabezpieczone.

Dane osobowe podlegają ochronie, co oznacza, że podmioty, które chcą je przetwarzać (i firmy, i publiczne instytucje), powinny spełnić określone warunki. Szczególnie chronione są tzw. dane wrażliwe, czyli dane dotyczące m.in. pochodzenia, poglądów politycznych, wyznania, stanu zdrowia czy karalności. Nikt – ani pracownik firmy, ani urzędnik państwowy, ani policjant nie może przetwarzać naszych danych bez podstawy prawnej. Ustawa wskazuje konkretne sytuacje, w których jest to uprawnione. Najczęściej wykorzystywane to:

- zgoda osoby, której dane dotyczą (musi być dobrowolna; w drobnych, codziennych sprawach mogą ją wyrażać osoby powyżej 13 roku życia; w innych przypadkach – tylko osoby dorosłe);
- przepis prawa (np. szkoła ma prawo przetwarzać dane uczniów w celach związanych z kształceniem);
- fakt, że dane są niezbędne do wykonania umowy (np. adres wysyłki w przypadku zakupów w sklepie internetowym).

Zgoda na przetwarzanie danych osobowych powinna dotyczyć konkretnego administratora danych i konkretnego celu. Żeby przetwarzać dane w innym celu, trzeba uzyskać osobną zgodę. Na przykład: jeśli wyrazisz zgodę na przetwarzanie swoich danych w ramach udziału w konkretnym konkursie – organizator nie ma prawa wykorzystać informacji ze zgłoszenia w kolejnej edycji. Nie może też przekazać danych innemu podmiotowi, który np. chciałby wysłać katalogi reklamowe (chyba że wyrazisz zgodę również na to).

Każdej osobie, której dane są przetwarzane, przysługują w związku z tym konkretne uprawnienia:

- prawo do informacji o tym, skąd dany podmiot pozyskał dane i w jakim celu je przetwarza, np. jeśli dzwoni do Ciebie telemarketer, możesz oczekiwać informacji, skąd ma Twój numer telefonu, jaki podmiot i w jakim celu go wykorzystuje;
- prawo do wycofania zgody, jeśli po pewnym czasie zmienisz/-aś zdanie, np. jeśli podałeś/-aś swój adres e-mail organizacji, ale nie chcesz już otrzymywać jej newslettera, możesz napisać do niej, by zaprzestała przetwarzać Twoje dane;

TEMAT

→ prawo

PRZEDMIOT

→ wiedza o społeczeństwie

SUGEROWANY POZIOM KSZTAŁCENIA

→ szkoły ponadgimnazjalne

INFORMACJE O LEKCJI

Eksperci:

Wojciech Klicki

Małgorzata Szumańska

Opracowanie wiedzy w pigułce:

Anna Obem

Autorka scenariusza:

Izabela Meyza

MATERIAŁY

→ materiał pomocniczy „Dane osobowe” (s. 27)

→ karta pracy „Jak chronić dane” (s. 28)

- prawo do uzupełnienia, uaktualnienia i sprostowania danych – jeśli Twoje dane się zmieniły lub są niezgodne z prawdą, możesz je zaktualizować;
- jeśli ktoś legalnie przetwarza Twoje dane, ale nie odbywa się to na podstawie żadnej z trzech podstaw prawnych wskazanych wyżej (a np. na podstawie usprawiedliwionego interesu administratora), możesz zgłosić sprzeciw i żądać zaprzestania przetwarzania danych.

Każdy może mieć wpływ na to, jakie informacje o nim są ujawniane i wykorzystywane. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę:

- I. Zanim skorzystasz z usługi, która wymaga podania Twoich danych, zapoznaj się z jej regulaminem, żeby dowiedzieć się, jak te informacje zostaną wykorzystane.
- II. Nie zawsze warto wyrażać zgodę na przetwarzanie danych osobowych – nie musisz zgadzać się na wszystko, co ktoś Ci sugeruje.
- III. Żeby skorzystać z wybranej usługi, musisz co prawda zaakceptować, że do jej realizacji niektóre dane będą niezbędne (np. adres wysyłki, jeśli zamawiasz coś przez Internet), ale nie musisz zgadzać się na wysyłanie ofert reklamowych czy przekazywanie danych innym firmom.
- IV. Jeśli ktoś żąda od Ciebie zbyt szerokiego zakresu danych i chce je wykorzystywać do niejasnych celów, najlepiej zrezygnuj z danej usługi. Jeśli korzystając z jakiejś usługi, nie musisz zakładać konta lub podawać swoich danych, nie rób tego.

W praktyce nasze dane są przetwarzane na każdym kroku i przez rozmaite podmioty. Obowiązujące prawo nie nadąża za zmianami, jakie w ostatnich latach dokonały się w technologii i biznesie – szczególnie za nowymi modelami generowania zysku opartymi na przetwarzaniu danych na masową skalę i integrowaniu informacji z różnych źródeł. Dlatego nie w każdej sytuacji prawo skutecznie chroni dane osobowe. Co więcej: wiele podmiotów celowo bądź z niewiedzy nie przestrzega prawa. Co zrobić, jeśli ktoś przetwarza dane, chociaż nie ma do tego prawa (np. zalewa odbiorców niechcianymi ofertami handlowymi mimo sprzeciwu lub bez zgody przekazuje dane innym podmiotom)? Jest kilka możliwości:

- I. Jeśli Twoje prawa zostały naruszone, warto złożyć skargę do GIODO (jak to zrobić, dowiesz się ze strony giodo.gov.pl i z infografiki *Prawo do prywatności* dostępnej na stronie panoptykon.org w Bibliotece).
- II. Jeśli naruszenie ochrony danych spowodowało szkodę materialną lub krzywdę, można żądać odszkodowania lub zadośćuczynienia w sądzie cywilnym.
- III. Jeśli sprawa jest poważna, należy powiadomić policję.

Warto pamiętać, że wymogi wskazane w ustawie o ochronie danych osobowych nie dotyczą wszystkich sytuacji. Ustawa nie dotyczy np. osób prywatnych, które gromadzą informacje w celach osobistych lub domowych (np. nie trzeba spełniać jej wymogów, żeby zapisywać kontakty do przyjaciół i rodziny w telefonie).

Drugi ważny wyjątek dotyczy zagranicznych firm, które mają bazy danych ulokowane poza Polską. Wiele popularnych usług internetowych świadczą firmy z siedzibą w Stanach Zjednoczonych, które gromadzą dane na serwerach poza Europą. Dlatego ani polskie, ani europejskie prawo ich nie obowiązuje, a dane polskiego użytkownika amerykańskiej usługi – portalu społecznościowego (np. Facebook) czy poczty e-mail (np. Gmail) – nie są dostatecznie chronione. Systemowym roz-

wiązaniem tego problemu ma być nowe unijne rozporządzenie dotyczące ochrony danych, które ma objąć także firmy spoza Unii Europejskiej, jeśli świadczą usługi na unijnym rynku. Tymczasem austriacki aktywista Max Schrems (akcja Europe vs Facebook) na drodze sądowej próbuje zmusić tę amerykańską firmę do szanowania europejskiego prawa i odnosi na tym polu znaczące sukcesy.

CELE OPERACYJNE

Uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją pojęcia dotyczące ochrony prywatności (np. dane osobowe, przetwarzanie danych osobowych, zgoda na przetwarzanie danych osobowych);
- wiedzą, jakie mają prawa w zakresie ochrony swoich danych w sieci;
- potrafią chronić swoje dane i reagować na naruszenia.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Ćwiczenie I

 10 min miniwykład tablica i kreda lub papier i marker, materiał pomocniczy „Dane osobowe” (s. 27)

Zadaj pytanie:

- Co to są dane osobowe?

Zbierz skojarzenia uczestników i poproś o wymienianie przykładów. Spisuj pomysły na tablicy.

Zauważ, że najczęściej za dane osobowe uważa się takie informacje, jak imię i nazwisko, adres czy PESEL, ale w rzeczywistości to znacznie szersze pojęcie.

Następnie przyklej na tablicy wydrukowaną definicję danych osobowych z materiału pomocniczego „Dane osobowe” i na podstawie Wiedzy w pigułce omów ją. Powiedz, że potencjalnie każda informacja o kimś może być jego daną osobową, jeżeli tylko określona osoba jest nam znana lub możemy ją zidentyfikować. Zwróć uwagę na to, że dane osobowe są kontekstowe: ta sama informacja może być daną osobową lub nie – w zależności od tego, kto i w jakich okolicznościach ma do niej dostęp. Na podstawie Wiedzy w pigułce wspomnij też o danych wrażliwych, które podlegają szczególnej ochronie.

Zapytaj:

- Jakie informacje, z którymi spotykacie się na co dzień, w zależności od kontekstu mogą być lub nie być danymi osobowymi?

Zbierz wypowiedzi uczestników. Jeżeli mają problem z odpowiedzią na pytanie, możesz zaproponować swoje przykłady: adres e-mail – jest daną, kiedy zawiera charakterystyczne imię i nazwisko lub kiedy patrzymy z perspektywy operatora poczty; tablica rejestracyjna samochodu – jest daną dla policji, a nie jest dla większości zwykłych użytkowników dróg.

Ćwiczenie 2

🕒 10 min 🗣️ miniwykład ✓ tablica i kreda lub papier i marker

Zapytaj:

- Przy jakich okazjach spotykacie się z pojęciem danych osobowych?
- Czy spotkaliście się z pojęciem przetwarzania danych osobowych?

Na podstawie Wiedzy w pigułce powiedz, czym jest przetwarzanie danych osobowych. Powiedz, że polskie prawo chroni dane osobowe każdego z nas i dlatego ściśle określa, kiedy możliwe jest ich przetwarzanie. Na podstawie Wiedzy w pigułce opowiedz o trzech najczęściej wykorzystywanych podstawach prawnych przetwarzania danych (zgoda, przepis prawa, wykonanie umowy).

Powiedz, że w cyfrowym świecie często spotykamy się z udzielaniem zgody na przetwarzanie naszych danych. Zapytaj:

- Czy ktoś z Was udzielił ostatnio zgody na przetwarzanie swoich danych osobowych? Komu i w jakich okolicznościach?
- Jak rozumiecie konsekwencje udzielenia zgody? Co z przekazanymi w ten sposób danymi może się wydarzyć?

Ćwiczenie 3

🕒 15 min 🗣️ praca w grupach ✓ karta pracy „Jak chronić dane” (s. 28)

Powiedz, że w następnym ćwiczeniu przyjrzymy się sytuacjom, w których firmy przetwarzają nasze dane osobowe, i zastanowimy się, jaki to może mieć wpływ na nasze życie.

Podziel uczestników na cztery grupy i rozdaj przypisane im instrukcje z karty pracy „Jak chronić dane”. Po zakończeniu zadania poproś o przeczytanie odpowiedzi na forum.

Zapytaj:

- Jakie mogą być konsekwencje udzielenia zgody na przetwarzanie danych osobowych?
- Jak myślicie, dlaczego różnym podmiotom może zależeć na tym, żebyśmy podawali nasze dane?
- Co może się stać z przekazanymi danymi?

Ćwiczenie 4

🕒 10 min 🗣️ miniwykład i dyskusja ✓ tablica i kreda lub papier i marker

Nawiązując do poprzedniego ćwiczenia, na podstawie Wiedzy w pigułce opowiedz uczestnikom o ochronie danych osobowych w Polsce. Powiedz, że tym tematem zajmuje się Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (GIODO). Nasze dane chroni też polskie prawo – Konstytucja RP, prawo karne i cywilne oraz ustawa o ochronie danych osobowych. Gdy prawo jest łamane, możemy np. złożyć skargę do GIODO. Zauważ jednak, że ustawa o ochronie danych osobowych nie obowiązuje indywidualnych osób przetwarzających dane w celach osobistych lub domowych ani zagranicznych firm przetwarzających dane poza Polską.

Powiedz, że jeżeli nasze dane dostaną się do sieci, często nawet prawo pozostaje bezsilne. Dlatego ważne, żebyśmy nie udostępniali ich bezrefleksyjnie. Poproś uczestników o wymyślenie pięciu zasad, które można zastosować, żeby lepiej zabezpieczyć swoje dane w sieci (możesz ich ukierun-

kowywać, posiłkując się Wiedzą w pigułce). Zasady zapisuj w widocznym miejscu, a na koniec przeczytaj na głos.

EWALUACJA

Czy po przeprowadzeniu zajęć uczestnicy i uczestniczki:

- potrafią powiedzieć, co jest daną osobową, a co nią nie jest?
- wiedzą, kiedy ich dane osobowe mogą być przetwarzane?
- wiedzą, jak mogą chronić swoje dane osobowe?

OPCJE DODATKOWE

Opcją dodatkową może być przeprowadzenie szkolnej kampanii uświadamiającej, czym są dane osobowe i jak można o nie dbać.

Innym pomysłem jest przeciwiczenie w grupie różnych sposobów reagowania na łamanie prawa do prywatności. Odwołując się do przykładów z życia uczestników, można przeciwiczyć reagowanie na niektóre sytuacje. Podziel uczestników na grupy i poproś o wykonanie zadań:

- I. Posiłkując się stroną internetową GIODO (giodo.gov.pl), przygotujcie skargę na portal internetowy, który bezprawnie wykorzystał zdjęcie oraz imię i nazwisko.
- II. Napiszcie list do administratora strony internetowej z prośbą o usunięcie lub poprawienie zamieszczonych na niej danych osobowych.
- III. Odegrajcie scenkę rozmowy z telemarketerem, w której rozmówca dowie się, skąd firma pozyskała jego dane (np. numer telefonu) i kto jest ich administratorem, a następnie cofnie zgodę na ich wykorzystywanie w celach marketingowych.

Na wykonanie ćwiczenia potrzebujesz 20–30 minut.

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zdecyduj, które z poniższych danych to dane osobowe (T/N):

- 1. Tablica rejestracyjna samochodu dla kierowcy, który jedzie za nim.
- 2. Informacja o kolorze skóry jedyne go czarnoskórego ucznia w szkole.
- 3. Ocena z egzaminu, wywieszona na szkolnej tablicy i przypisana do kodu, który zna tylko osoba zdająca egzamin i nauczyciel – dla innych uczniów.
- 4. Tablica rejestracyjna samochodu dla policji.

KLUCZ ODPOWIEDZI

1: N | 2: T | 3: N | 4: T

SŁOWNICZEK

Autonomia informacyjna – ważny aspekt prywatności, prawo do samodzielnego decydowania o ujawnianiu informacji na swój temat oraz do kontrolowania informacji dotyczących własnej osoby, którymi dysponują inni.

Dane osobowe – wszelkie informacje dotyczące konkretnej osoby fizycznej – zidentyfikowanej (np. takiej, którą znamy bezpośrednio) lub możliwej do zidentyfikowania (czyli takiej, którą można wskazać na podstawie posiadanych informacji). Nie mamy do czynienia z danymi osobowymi wówczas, gdy informacja dotyczy instytucji (np. firmy), grupy osób, osoby fikcyjnej (np. postaci literackiej) czy takiej, której nie jesteśmy w stanie rozpoznać. Dane osobowe podlegają ochronie i nie mogą być zbierane bez odpowiedniej podstawy prawnej (np. zgody osoby, której dotyczą).

Odszkodowanie – rekompensata za wyrządzoną szkodę majątkową. Może dotyczyć szkody na mieniu (zniszczony przedmiot, utracony przewidywany zysk związany z jego wykorzystaniem) lub szkody na osobie (np. uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia). Odszkodowanie otrzymuje poszkodowany od tego, kto szkodę wyrządził lub ponosi za nią odpowiedzialność (np. rodzic ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez dziecko). Rekompensata może przybrać formę pieniężną lub polegać na przywróceniu stanu istniejącego przed wyrządzeniem szkody.

Prywatność – sfera życia człowieka, w którą nie należy wkraczać bez pozwolenia. Ma ona swój aspekt cielesny, terytorialny, informacyjny i komunikacyjny. Prywatność jest chroniona przez prawo (m.in. przez Konstytucję RP i akty prawa międzynarodowego). Ograniczenie prawa do prywatności możliwe jest tylko w określonych sytuacjach (np. ze względu na bezpieczeństwo publiczne czy ochronę zdrowia).

Przetwarzanie danych osobowych – wykonywanie jakichkolwiek operacji na danych osobowych, takich jak zbieranie, utrwalanie, przechowywanie, opracowywanie, zmienianie, udostępnianie i usuwanie, zwłaszcza gdy odbywa się w systemach informatycznych.

Zadośćuczynienie – pieniężna rekompensata za niemajątkową krzywdę odczuwaną jako cierpienie fizyczne lub psychiczne. Zadośćuczynienie otrzymuje osoba pokrzywdzona od tego, kto wyrządził krzywdę lub ponosi za nią odpowiedzialność (np. rodzic ponosi odpowiedzialność za krzywdę wyrządzoną przez dziecko).

CZYTELNIA

- I. Wojciech Klicki, *Na zakupach w Internecie*, Fundacja Panoptykon.
- II. Paweł Litwiński, Grzegorz Pacek, *21 pytań o prywatność w XXI wieku*, Instytut Allerhanda.
- III. Małgorzata Szumańska, *Dzieci, dane i internetowe usługi*, Fundacja Panoptykon.

Dane osobowe to wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej.

Osobą możliwą do zidentyfikowania jest osoba, której tożsamość można określić bezpośrednio lub pośrednio, w szczególności przez powołanie się na numer identyfikacyjny albo jeden lub kilka specyficznych czynników określających jej cechy fizyczne, fizjologiczne, umysłowe, ekonomiczne, kulturowe lub społeczne.

Grupa 1

Tomek zapisał się na newsletter rozsyłany przez jego ulubiony portal o modzie. Przez nieuwagę zaznaczył też opcję, że zgadza się na przetwarzanie swoich danych w celach marketingowych. Po kilku dniach jego skrzynka mailowa została zbombardowana reklamami. Tomek nie chce otrzymywać więcej informacji reklamowych.

Co może zrobić w takiej sytuacji?

Grupa 2

Ściągając na smartfona ulubioną grę, Lena zaznaczyła, że akceptuje regulamin tej aplikacji i wyraża zgodę na przetwarzanie informacji o sobie. Niestety, nie zwróciła uwagi, na przetwarzanie jakich informacji się zgadza. Kiedy kilka dni później zajrzała do regulaminu swojej gry, okazało się, że zgodziła się na udostępnienie swojej książki telefonicznej. Lena nie chce, żeby producent aplikacji miał dostęp do numerów jej znajomych.

Czy może coś zrobić w takiej sytuacji?

Grupa 3

W zeszłym tygodniu do Łukasza aż trzy razy dzwonił telemarketer proponujący zakup promocyjnych produktów. Łukasz ma dosyć odbierania od niego telefonu.

Co może zrobić w takiej sytuacji?

Grupa 4

Przyjaciółka powiedziała Magdzie, że na pewnym portalu społecznościowym kolega zamieścił jej zdjęcie z imprezy. Magda nie chce, żeby zdjęcie pozostało na tej stronie. Sprawdziła, kto jest administratorem portalu, i okazało się, że jest to firma amerykańska.

Co może zrobić w takiej sytuacji?

Grupa 1

Tomek zapisał się na newsletter rozsyłany przez jego ulubiony portal o modzie. Przez nieuwagę zaznaczył też opcję, że zgadza się na przetwarzanie swoich danych w celach marketingowych. Po kilku dniach jego skrzynka mailowa została zbombardowana reklamami. Tomek nie chce otrzymywać więcej informacji reklamowych. Co może zrobić w takiej sytuacji?

ODPOWIEDŹ: Zgodę na przetwarzanie danych osobowych można cofnąć. Tomek powinien napisać do administratora portalu z informacją, że cofa zgodę na przetwarzanie danych w celach marketingowych.

Grupa 2

Ściągając na smartfona ulubioną grę, Lena zaznaczyła, że akceptuje regulamin tej aplikacji i wyraża zgodę na przetwarzanie informacji o sobie. Niestety, nie zwróciła uwagi, na przetwarzanie jakich informacji się zgadza. Kiedy kilka dni później zajrzała do regulaminu swojej gry, okazało się, że zgodziła się na udostępnienie swojej książki telefonicznej. Lena nie chce, żeby producent aplikacji miał dostęp do numerów jej znajomych. Czy może coś zrobić w takiej sytuacji?

ODPOWIEDŹ: Rada na przyszłość: Lena powinna czytać regulaminy aplikacji oraz formuły zgody, które podpisuje. Powinna usunąć zainstalowaną aplikację i nie dostarczać jej producentowi kolejnych danych. Może również zażądać usunięcia przekazanych wcześniej danych, ale nie ma pewności, że uda jej się to wyegzekwować.

Grupa 3

W zeszłym tygodniu do Łukasza aż trzy razy dzwonił telemarketer proponujący zakup promocyjnych produktów. Łukasz ma dosyć odbierania od niego telefonu. Co może zrobić w takiej sytuacji?

ODPOWIEDŹ: Łukasz może zapytać sprzedawcę, skąd ma jego numeru telefonu. Może też zapytać, do jakich innych danych ma on dostęp i kto jest ich administratorem. Jeżeli administrator ma dostęp do jego danych na podstawie zgody na przetwarzanie w celach marketingowych, której wcześniej udzielił Łukasz, chłopiec może tę zgodę cofnąć. Jeżeli jego dane są przetwarzane na podstawie innej przesłanki niż zgoda, np. jeśli jest to usprawiedliwiony interes administratora danych, może zgłosić sprzeciw. Jeżeli natomiast jego dane są przetwarzane nielegalnie, może zażądać zaprzestania przetwarzania i złożyć skargę do Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych (GIODO).

Grupa 4

Przyjaciółka powiedziała Magdzie, że na pewnym portalu społecznościowym kolega zamieścił jej zdjęcie z imprezy. Magda nie chce, żeby zdjęcie pozostało na tej stronie. Sprawdziła, kto jest administratorem portalu, i okazało się, że jest to firma amerykańska. Co może zrobić w takiej sytuacji?

ODPOWIEDŹ: Magda może jedynie poprosić kolegę o usunięcie zdjęcia. Polskie prawo (w tym ustawa o ochronie danych osobowych) nie dotyczy firm, które mają siedzibę i serwery z danymi za granicą.

CZĘŚĆ II. WARSZTATY DLA RODZICÓW – SCENARIUSZ Z PRZYKŁADOWYMI ĆWICZENIAMI

Spotkanie z rodzicami przewidziane jest na ok. 2 godziny. Po pierwszej części, w której znajdziesz ćwiczenia wstępne, możesz wybrać jedną z trzech ścieżek: dotyczą one prywatności, etyki lub bezpieczeństwa w sieci. Na koniec zaplanowana jest dyskusja nt. tego, jak wspierać dzieci i młodzież w odkrywaniu rzeczywistości Internetu.

WPROWADZENIE

Spotkanie z rodzicami przewidziane jest na ok. 2 godziny. Po pierwszej części, w której znajdziesz ćwiczenia wstępne, możesz wybrać jedną z trzech ścieżek: dotyczą one prywatności, etyki lub bezpieczeństwa w sieci. Na koniec zaplanowana jest dyskusja nt. tego, jak wspierać dzieci i młodzież w odkrywaniu rzeczywistości Internetu.

Przed rozpoczęciem warsztatów:

- zastanów się nad potrzebami grupy, dla której prowadzisz zajęcia, i wybierz jedną z trzech proponowanych ścieżek;
- przed przybyciem uczestników usuń ławki na bok, a krzesła ustaw w kręgu – to ułatwi wykonywanie ćwiczeń oraz dyskusję z rodzicami;
- przygotuj wszystkie potrzebne materiały papiernicze oraz wydrukuj materiały pomocnicze (jeżeli zdecydujesz się ich użyć) lub przeznaczone do rozdania rodzicom.

Na część początkową potrzebujesz ok. 15 min. Kiedy uczestnicy zbiorą się w sali:

- I. Przywitaj wszystkich i przedstaw tematykę, którą się dzisiaj zajmiecie: powiedz o motywacjach do przeprowadzenia spotkania i skrótowo przedstaw jego cele.
- II. Jeżeli uczestnicy słabo się znają, możesz rozdać im małe karteczki i poprosić, by zapisali na nich swoje imiona, a następnie przykleili je w widocznym miejscu.
- III. Możesz także krótko przedstawić rodzicom program Cyfrowa Wyprawka; opowiedz, że w ramach programu powstały scenariusze lekcji dotyczące edukacji medialnej. Lekcje mają przybliżyć dzieciom i młodzieży tematy związane z bezpiecznym, etycznym i zgodnym z prawem zachowaniem w Internecie. Jeżeli już korzystałeś/-aś ze scenariuszy, opowiedz rodzicom, czego nauczyły się ich dzieci.
- IV. Powiedz, że na spotkaniu rodzice dowiedzą się, jak wyglądają zajęcia przeprowadzone dla ich dzieci (ćwiczenia są inspirowane tymi z Cyfrowej Wyprawki), oraz wspólnie zastanowią się, jak można wspierać dzieci w lepszym rozumieniu nowych mediów.
- V. Przypomnij, że spotkanie odbędzie się w formie warsztatowej, tzn. uczestnicy i uczestniczki będą w nim brali aktywny udział, wykonując ćwiczenia, symulacje i pracując w małych grupach. Ćwiczenia służą nie tylko poznaniu metod pracy z dziećmi, staną się także punktem wyjścia do refleksji nad zachowaniem dorosłych (w tym uczestników spotkania) w Internecie. Powiedz, że zastanowicie się nad tym, jak stawiać granice swojej prywatności, dbać o bezpieczeństwo haseł czy reagować na internetowy hejt.
- VI. Ustal reguły panujące w trakcie warsztatów (np. dotyczące korzystania z telefonów, zachowania poufności; dopytaj o zasady, które pomogłyby uczestnikom brać w nich udział).
- VII. Zapytaj o oczekiwania odnośnie do spotkania – staraj się brać je pod uwagę w dalszej części.

ĆWICZENIA WSTĘPNE

Ćwiczenie I. Granice

* do wyboru

- 20 min
- praca w małej grupie
- taśma malarska lub kreda, szalik/apaszka do zawiązania oczu
- dla grupy, która się zna lub jest otwarta na ćwiczenia angażujące całe ciało

Powiedz, że do wykonania zadania potrzebujesz ochotnika. Kiedy się zgłosi, poproś, żeby stanął na środku sali. Uprzedź, że za chwilę zawiążesz mu oczy szalikiem (jak w zabawie w ciuciubabkę). Pozostałych uczestników poproś, żeby stanęli przy ścianach, a następnie – żeby zbliżali się wolno do osoby stojącej na środku, wykrzykując jej imię. Kiedy ochotnik stwierdzi, że są za blisko, niech powie „stop”. Zaznacz na podłodze taśmą malarską lub kredą granicę, której osoba stojąca na środku nie pozwoliła przekroczyć. Po chwili zrób zmianę: niech jeszcze 2 lub 3 osoby staną na środku. Zaznacz, dokąd doszła grupa.

Zwróć uwagę, że wszyscy potrzebujemy wokół siebie przestrzeni, która będzie tylko nasza. Każdy sam – w oparciu o bagaż kulturowy, doświadczenie i osobiste preferencje – wyznacza granice tej przestrzeni, dlatego zaznaczone na podłodze linie graniczne mogą znajdować się w różnej odległości od osoby stojącej na środku. Kiedy ktoś tę przestrzeń narusza, możemy czuć się niekomfortowo.

INFORMACJE O WARSZTATACH

Autorka scenariusza:
Izabela Meyza

Współpraca:
Małgorzata Szumańska
Kamil Śliwowski

MATERIAŁY

- infografika „Niedyskretny profil” (ss. 40-41)
- materiał pomocniczy „Etyka w sieci” (ss. 42-43)

wo. Powiedz, że taką przestrzeń możemy nazwać „prywatnością” i że każdy człowiek ma prawo sam ją wyznaczyć. Dotyczy to również dzieci – na początku są bardzo zależne od rodziców, ale z czasem ich autonomia, również informacyjna, rośnie. Dorośli powinni to szanować i wspierać jej rozwój.

Następnie zadaj pytanie:

- W jakich sytuacjach mamy do czynienia z ograniczeniami prywatności?

Zbierz wypowiedzi. Nakieruj uczestników na podawanie sytuacji związanych z codziennym funkcjonowaniem (tłok w autobusie miejskim; pukanie, zanim wejdzie się do czyjegoś pokoju; szperanie w cudzym plecaku czy torebce; monitoring w miejscu pracy, szkole, kawiarni lub na osiedlu). Odwołując się do ćwiczenia, zwróć uwagę na to, że nie wszyscy wyznaczamy w tym samym miejscu granice swojej prywatności. Nie stanowi to problemu – pod warunkiem że świadomie podejmujemy decyzje w kwestii udostępniania innym informacji o sobie. Zauważ, że poważne wyzwania w tej dziedzinie stawia przed nami Internet. W szczególny sposób dotyczy to młodych osób, którym w wielu przypadkach trudniej przewidzieć konsekwencje swoich zachowań.

Pytania pomocnicze do dyskusji:

- Czy kiedykolwiek zdarzyło Wam się poczuć, że Wasza prywatność jest naruszana w Internecie? A prywatność Waszych dzieci?
- Jak sobie poradziliście z tą sytuacją?
- Czy zmiany, które w sferze prywatności powoduje Internet, postrzegacie jako zagrożenie – czy raczej jako szansę?
- Jakie trudności związane z dbałością o prywatność w sieci widzicie dla Waszych dzieci?

Ćwiczenie 2. TAK/NIE

🕒 20 min 🗣️ dyskusja

✔️ kartki z napisami TAK i NIE, taśma samoprzylepna

➔ dla prowadzących, którzy chcą poznać potrzeby uczestników lub trudne dla nich obszary związane z Internetem oraz ich zachowania związane z bezpieczeństwem w sieci

* do wyboru

Przed rozpoczęciem zajęć na dwóch przeciwległych ścianach sali przyklej kartki z napisami TAK i NIE. Poproś uczestników, żeby stanęli na środku sali. Powiedz, że za chwilę będziesz czytać różne stwierdzenia dotyczące działania w Internecie. Jeżeli są to stwierdzenia prawdziwe w przypadku danej osoby, niech przejdzie ona pod kartkę z napisem TAK, jeżeli nie – niech stanie pod napisem NIE.

Opcjonalnie: ćwiczenie możesz zrobić także w prostszej wersji z podnoszeniem rąk. Nie musisz czytać wszystkich zdań. Na przykład: jeżeli wiesz, że część rodziców nie korzysta z portali społecznościowych, pomóż stwierdzenia z nimi związane. Jeżeli natomiast chcesz rozpocząć dyskusję na konkretny temat związany z bezpieczeństwem w sieci, możesz ograniczyć się do kilku pytań z listy.

Przeczytaj zdania, dając uczestnikom czas na zastanowienie się i zajęcie stanowiska:

- Moje hasło do poczty elektronicznej jest dłuższe niż 7 znaków.
- Logując się do różnych serwisów (np. poczty elektronicznej, portalu społecznościowego, banku), używam tego samego hasła.
- Ostatni raz hasło do poczty elektronicznej zmieniłem/-am dawniej niż pół roku temu.

- Używam programu antywirusowego.
- Kiedy odchodzę od komputera, wylogowuję się z poczty i portali społecznościowych.
- Przynajmniej raz w życiu zmieniłem/-am ustawienia przeglądarki internetowej.
- Wiem, do jakich informacji mają dostęp aplikacje w moim telefonie.
- Chociaż raz zmieniałem/-am ustawienia prywatności na portalu społecznościowym, z którego korzystam.
- Wiem, komu informacje o mnie przekazuje sklep internetowy, w którym robię zakupy.
- Zawsze czytam regulaminy serwisów, w których zakładam konta.

Pytania pomocnicze do dyskusji:

- Czy coś Was zaskoczyło w Waszych odpowiedziach?
- Czy widzicie obszary, w których chcielibyście lepiej zadbać o bezpieczeństwo swoich danych w sieci? Jak to zrobić?
- Czy widzicie obszary, w których Wasze dzieci powinny bardziej dbać o bezpieczeństwo? Jak możecie im w tym pomóc?

Jeżeli widzisz potrzebę uporządkowania dyskusji, możecie wspólnie wypracować spis zasad bezpiecznego zachowania w sieci.

MODUŁY TEMATYCZNE DO WYBORU

MODUŁ I:

PRYWATNOŚĆ W SIECI – KTO NAS ŚLEDZI?

Jeśli wybierzesz ten moduł, uczestnicy i uczestniczki spotkania:

- **zwiększą swoją wiedzę na temat prywatności i profilowania w Internecie;**
- **poznają możliwe skutki udostępniania danych swoich i swoich dzieci;**
- **poznają niektóre sposoby dbania o prywatność w sieci.**

Ćwiczenie I. Prywatność w sieci

🕒 20 min 🗣️ burza myśli i dyskusja

✔️ karteczki samoprzylepne w dwóch kolorach (post-it), kreda i tablica

Zadaj uczestnikom pytanie:

- Czego możemy się dowiedzieć o ludziach, przeglądając ich profile na portalach społecznościowych?

Zbierz odpowiedzi, zapisując je na tablicy. Jeżeli nie ma ich dużo, rozważ rozszerzenie pytania (np. „A czego możemy się dowiedzieć, wpisując czyjeś imię i nazwisko do wyszukiwarki?”).

Zapytaj uczestników, które z tych informacji widują najczęściej, i zaznacz 5 najpopularniejszych odpowiedzi. Następnie podziel uczestników na 5 grup i każdej przydziel jedną informację. Rozdaj im małe kartki w dwóch kolorach i poproś, żeby wypisali na nich odpowiednio plusy i minusy związane z zamieszczaniem tych informacji (plusy na innym kolorze, minusy na innym, każdy na osobnej kartce), a następnie przykleili je przy odpowiadającym im hasłom na tablicy.

Przykłady:

- zgoda na lokalizowanie miejsca przebywania: zaleta – pomoc w razie wypadku; zagrożenie – nie zawsze chcemy, żeby wszyscy wiedzieli, gdzie jesteśmy;
- podanie adresu zamieszkania na portalu społecznościowym: zaleta – łatwość nawiązania kontaktu; zagrożenie – ryzyko włamania, przesyłania niechcianej korespondencji;
- zamieszczanie zdjęć: zaleta – możemy łatwo pokazać je innym; zagrożenie – ktoś może zamieścić pod nim przykre komentarze, nie każdy zgadza się na publikację wizerunku w Internecie.

Spójrzcie na nie wspólnie, sprawdzając, który kolor kartek przeważa: plusy czy minusy. Zwróć uwagę na osobistą odpowiedzialność każdego z nas za to, jakie materiały na swój temat wrzuca do sieci oraz na konieczność uwrażliwiania na tę kwestię dzieci i młodzieży.

Ćwiczenie 2. Kto nas śledzi?

- 🕒 25 min
- 🗣️ miniwykład i dyskusja
- 📌 infografika „Niedyskretny profil” (ss. 40-41), kreda i tablica lub flipchart i marker

Na podstawie załączonej infografiki opowiedz uczestnikom o tym, jakie informacje zbierają o nas portale społecznościowe i inne strony, z których korzystamy. Dodaj, że większość z nich jest zbierana w celach marketingowych. Zwróć uwagę, że tylko pozornie wyszukiwarki (np. Google) czy portale społecznościowe (np. Facebook) są bezpłatne. W rzeczywistości, korzystając z nich, udostępniamy swoje dane, które mogą być poddane analizie, dzięki czemu wiadomo, jakimi reklamami możemy być zainteresowani.

Zwróć uwagę na sytuację dzieci. Część z nich chętnie i bez refleksji dzieli się swoimi danymi, które następnie są wykorzystywane przez firmy w celu zaproponowania im konkretnych produktów (za które mają zapłacić rodzice).

Zapytaj:

- Czy kiedyś zdarzyło Wam się zobaczyć reklamę, która była powiązana z tym, czego akurat – albo niedawno – szukaliście w sieci?

Zapoznaj uczestników z pojęciem profilowania (por. lekcja: Informacja – cena internetowych usług). Przypomnij też, że kiedy zamieszczamy informacje na swój temat w sieci, musimy mieć świadomość, że one nie znikają po zakończeniu naszej pracy, lecz mogą zostać tam na zawsze.

Następnie rozpocznij dyskusję na temat prywatności w sieci. Zapytaj o to, co można zrobić, żeby skutecznie wyznaczyć granice prywatności. Zwróć uwagę na następujące kwestie:

- ustawienia prywatności na profilach portali społecznościowych (jak je zmienić);
- tryb incognito w przeglądarce;
- rozszerzenia (wtyczki) instalowane w przeglądarkach (Adblock, Ghostery, Lightbeam itp.);
- posługiwanie się nickiem/pseudonimem tam, gdzie to możliwe;
- czytanie komunikatów, które pojawiają się w momencie ściągania aplikacji (ze szczególnym uwzględnieniem informacji na temat tego, jakie dane o nas gromadzą).

Pytania pomocnicze do dyskusji:

- Jakie znaczenie dla Was ma to, że ktoś tworzy w sieci Wasz profil?
- Jakie znaczenie może mieć dla dzieci to, że rodzice zamieszczają informacje o nich w sieci?

- W jaki sposób te informacje mogą odbić się echem w przyszłości?
- Jak można kontrolować ilość informacji na swój temat, które dostają się do sieci?
- Czy sądzicie, że Wasze dzieci mają trudność z wyznaczaniem granic swojej prywatności w sieci?
- Jak uwrażliwiać je na to, by świadomie wyznaczały te granice?

MODUŁ 2:

ETYKA W INTERNECIE – JAK RADZIĆ SOBIE Z TYM, ŻE INTERNET NIE ZAPOMINA?

Jeżeli wybierzesz ten moduł, uczestnicy i uczestniczki w czasie spotkania:

- **zastanowią się nad możliwymi konsekwencjami zamieszczania informacji o sobie i innych w Internecie;**
- **poznają sposoby reakcji na etyczne naruszenia w sieci.**

Ćwiczenie 1. Informacje o nas w sieci

- 🕒 15 min
- 🗣️ praca indywidualna
- 📌 małe kartki i długopisy dla każdego uczestnika

Rozdaj uczestnikom i uczestniczkom małe karteczki. Poproś, żeby przypomnieli sobie jakąś informację dotyczącą każdego z nich, którą ostatnio udostępnili w Internecie, i zapisali ją na kartce. Mogą pomyśleć też o swoim zdjęciu, które zamieścili, i krótko napisać, co przedstawia. Kiedy skończą, poproś, żeby wyobrazili sobie, że tę kartkę przyczepiają na tablicy z ogłoszeniami bądź na tablicy na głównym placu w mieście (dopasuj do kontekstu Waszej miejscowości). Staraj się zbudować sugestywny obraz sytuacji, daj uczestnikom czas na zobaczenie jej oczami wyobraźni. Po chwili dodaj modyfikację: poproś, żeby uczestnicy wyobrazili sobie, że kartki zostają na tablicy ogłoszeń na zawsze, że ktoś będzie mógł je przeczytać nawet za pół wieku, np. ich dorosłe dzieci, wnuki. Znów daj chwilę na wyobrażenie sobie sytuacji.

Po zakończeniu doświadczenia poproś, żeby schowali kartki do kieszeni lub odłożyli na bok. Po doświadczeniu zapytaj o refleksje:

- Co czuliście, wyobrazając sobie, że karteczka z informacją o Was wisi na tablicy ogłoszeń?
- Kto mógłby ją przeczytać? Co mógłby z tą wiedzą o Was zrobić?
- Co czuliście, wiedząc, że kartka zostanie na tablicy na zawsze?

Następnie powiedz, że właśnie tak działają portale społecznościowe. To, co zamieszczamy na swoich profilach, może być widoczne dla innych: naszych znajomych i nieznanym. Dodatkowo: to, co zamieszczamy w Internecie, może zostać tam na zawsze. Nigdy nie wiemy, kto i jak może to wykorzystać.

Na koniec ćwiczenia poproś uczestników i uczestniczki o ponowne wyciągnięcie kartek. Zadaj pytanie:

- Spójrzcie na te kartki raz jeszcze. Czy po tym ćwiczeniu zamieścilibyście takie zdjęcie lub taką informację o sobie?

Zbierz kilka odpowiedzi od chętnych osób.

Pytania pomocnicze do dyskusji:

- Czy spotkaliście się z sytuacjami, że ktoś zobaczył w Internecie informacje o sobie i sprawiło mu

to przykreść (być może podobna sytuacja zdarzyła się w klasie Waszym dzieciom)?

- Jak można uniknąć takich sytuacji?
- Jak wytyczyć granicę pomiędzy tym, co zamieszczać w Internecie, a tym, co zostawić dla siebie?

Czy istnieje taka uniwersalna granica?

- W jakich sytuacjach możemy publikować w sieci informacje dotyczące innych osób, a w jakich nie powinniśmy tego robić?
- Co sądzicie o zamieszczaniu w sieci zdjęć i informacji dotyczących dzieci?

Ćwiczenie 2. Etyka w sieci

🕒 30 min 🗣️ praca w grupach

✔️ materiał pomocniczy „Etyka w sieci” (ss. 42-43)

Podziel uczestników na 4 grupy, rozdaj im pocięte fragmenty materiału pomocniczego „Etyka w sieci” i poproś o przeczytanie zamieszczonych w nich tekstów.

Kiedy uczestnicy skończą, niech opowiedzą na forum o sytuacjach, o których przeczytali. Zapytaj o ocenę moralną tych sytuacji i o możliwe sposoby reakcji osób, które spotykają się z nimi w Internecie.

Następnie zapisz na tablicy pytanie:

- Jak reagować, kiedy w Internecie pojawiają się krzywdzące komentarze dotyczące naszych dzieci?

Rozpocznij dyskusję na ten temat. Zwróć uwagę na to, że:

- publikowanie zdjęć dzieci bez ich zgody jest nieetyczne i może mieć nieprzyjemne konsekwencje w przyszłości;
- wbrew pozorom rzeczywistość online i offline są tak samo prawdziwe: krzywdzące komentarze w Internecie uruchamiają emocje, które mają wpływ na życie poza nim;
- informacje raz zamieszczone w sieci zostają tam na zawsze – warto pamiętać o tym, zanim się coś opublikuje;
- warto reagować, kiedy komuś dzieje się krzywda: jeżeli dziecko jest świadkiem takiej sytuacji, można wspólnie zastanowić się nad sposobem reakcji (zgłoszenie naruszenia regulaminu administratorowi portalu, zgłoszenie na policję, ale także rozmowa z kolegami/koleżankami czy nauczycielem/nauczycielką);
- jeżeli dziecko jest osobą krzywdzoną, warto zadbać o to, by miało wokół siebie bliskie osoby, do których może zwrócić się o pomoc; można także przemyśleć sposób reakcji, który pomoże mu najlepiej uporać się z sytuacją: rozmowa z psychologiem, nauczycielem, zadbanie o wsparcie w grupie rówieśników lub odseparowanie się od Internetu na jakiś czas.

Pytania pomocnicze do dyskusji:

- Czy często spotykacie się w sieci z komentarzami/obrazami, które mogą być krzywdzące dla innych?
- Jak można reagować w takich sytuacjach?
- Jak uwrażliwić dzieci, żeby nie zamieszczały komentarzy i zdjęć, które mogłyby krzywdzić innych?
- Jak wspierać dzieci, jeśli zostaną skrzywdzone przez internetowych hejterów?

MODUŁ 3:

BEZPIECZNY INTERNET – JAK CHRONIĆ INFORMACJE O SOBIE?

Jeżeli wybierzesz ten moduł, uczestnicy i uczestniczki w czasie spotkania:

- **nauczą się, jak tworzyć bezpieczne hasła;**
- **zastanowią się, jak reagować na niektóre zagrożenia związane z bezpieczeństwem ich dzieci w Internecie.**

Ćwiczenie 1. Bezpieczne hasło

🕒 15 min 🗣️ dyskusja

Zaproponuj uczestnikom dokładne przyjrzenie się kwestii bezpieczeństwa internetowych haseł. Możesz zaprezentować wyniki badań dotyczące haseł stworzonych przez użytkowników sieci:

- Tylko połowa użytkowników sieci używa hasła dłuższego niż 7 znaków.
- 1/3 użytkowników łączy w hasła litery i cyfry.
- Popularne hasła to 123456, iloveyou, qwerty, abc123.
- W skład hasła wchodzi często drugie imię, imię zwierzęcia czy data urodzenia.
- 1/3 użytkowników sieci zapisuje hasła na kartce lub w notesie.

Następnie poproś uczestników o namysł nad tym, jak powinno być skonstruowane bezpieczne hasło. Podziel ich na małe grupy i zaproponuj, by każda grupa stworzyła hasło, które spełnia warunki bezpieczeństwa. Ćwiczenie możesz zorganizować w formie konkursu (grupa, która w określonym czasie stworzy najlepsze hasło, wygrywa).

Zasady tworzenia bezpiecznych haseł:

- I. Im więcej znaków posiada hasło, tym trudniej je odgadnąć.
- II. Hasło powinno być często zmieniane (np. raz w miesiącu).
- III. Powinno się składać z różnych elementów: cyfr, małych i wielkich liter, znaków specjalnych.
- IV. Ma być łatwe do zapamiętania i trudne do zgadnięcia dla przypadkowej osoby, można więc oprzeć je na cytacie/zdaniu/powiedzeniu, ale należy zapisać je w inny sposób (np. zamieniając niektóre litery na cyfry).
- V. Nie powinno się składać tylko ze słów obecnych w słowniku (to utrudnia ataki metodą słownikową).
- VI. Nie powinno zawierać danych osoby je zakładającej ani jej bliskich (daty urodzenia, imion i nazwisk itp.), bo mogą być łatwe do odgadnięcia.

Pytania pomocnicze do dyskusji:

- Czy zaskakują Was dane dotyczące tworzenia internetowych haseł?
- Jak według Was powinno być bezpieczne hasło? Ile znaków powinno zawierać?
- Czego unikać przy jego tworzeniu?
- Jak sprawić, żeby było jednocześnie bezpieczne i proste do zapamiętania?
- Czy po tym, czego się dowiedzieliście, zamierzacie zmienić Wasze hasła internetowe?
- Czy zamierzacie poruszyć ten temat w rozmowie z dziećmi?

Ćwiczenie 2. Bezpieczeństwo

🕒 30 min 🗣️ dyskusja

📄 kartki A4 (6 sztuk)

W różnych miejscach sali porozwieszaj kartki z wypisanymi zagrożeniami w sieci. Proponowane tematy to: pedofilia, wyciek kompromitujących zdjęć, dane (adres, imię i nazwisko, numer PESEL) trafiające w niepowołane ręce, złamanie hasła do poczty e-mail czy konta bankowego, pornografia oglądana przez nieletnich.

Niech każdy podejdzie do tematu, który wydaje mu się największym problemem – w taki sposób powstaną małe grupy dyskusyjne. Daj uczestnikom i uczestniczkom czas na rozmowę o problemach, które wybrali. Poproś, by zastanowili się także, jak można im przeciwdziałać. Kiedy skończą, niech przedstawią refleksje na forum.

W dyskusji zwróć uwagę na to, że:

- bezpieczeństwo dzieci w sieci to nie tylko ochrona przed pedofilami;
- dzieci nieraz dzielą się swoimi danymi z nieznanymi (np. dziecko używa imienia i nazwiska na forach internetowych, udostępnia adres zamieszkania nieznanym osobom);
- zdjęcia i dane mogą być wykorzystane przez różne osoby w celu szantażowania naszego dziecka (zdjęcia kompromitujące), ale także w celach marketingowych;
- warto zadbać o odpowiednie zabezpieczenie haseł do kont mailowych czy portali społecznościowych;
- filtrowanie i blokowanie treści, do których dzieci mają dostęp na komputerze, nie zawsze jest skuteczne: mechanizmy techniczne nie blokują wszystkich niebezpiecznych stron, młodzież może też omijać zabezpieczenia lub korzystać z innego urządzenia (np. swojego telefonu);
- zamiast na każdym kroku kontrolować dziecko lub mnożyć zakazy warto towarzyszyć mu w odkrywaniu Internetu i budować zaufanie, które sprawi, że w sytuacji zagrożenia zwróci się do rodzica.

Opcjonalnie: Jeżeli uczestnicy potrzebują więcej czasu na dyskusję, możesz to ćwiczenie połączyć z ćwiczeniem końcowym.

Proponowane pytania do dyskusji:

- Jak chętnie dzieci dzielą się informacjami o sobie?
- Jak możemy dbać o to, by ograniczać ilość informacji wpływających do sieci?
- Czy sądzicie, że rodzicielska kontrola (np. odpowiednie programy, filtry) są w stanie zapewnić dzieciom bezpieczeństwo?
- Od jakiego wieku warto poruszać z dziećmi kwestie związane z bezpieczeństwem w sieci?

DIAGNOZA POTRZEB DZIECI

Ćwiczenie I. Czego potrzebują nasze dzieci?

🕒 30 min 🗣️ latające flipcharty

📄 4 flipcharty / duże kartki, flamastry lub markery

Na flipchartach zapisz następujące pytania:

- Jakie szanse związane z Internetem widzicie dla swoich dzieci?
- Jakie zagrożenia związane z Internetem widzicie dla swoich dzieci?

- Czego potrzeba dzieciom, by lepiej zrozumiały rzeczywistość Internetu?
- Jakie tematy warto podejmować z dziećmi/młodzieżą w przyszłości?

Każdej grupie daj jeden flipchart. Poproś, by pod pytaniem uczestnicy wypisali swoje refleksje/odpowiedzi/pomysły dotyczące tematu. Kiedy skończą, poproś, by każda grupa podała flipchart grupie sąsiedniej po to, by ta dopisała swoje refleksje. Proces kontynuujecie do momentu, kiedy flipchart trafi do grupy, które miała go jako pierwsza.

Niech grupy po skończonej pracy przedstawią jej wyniki na forum. Warsztaty możecie zakończyć wypracowaniem planu działania na najbliższy czas (np. półrocze).

Proponowane pytania do dyskusji:

- Jakie tematy warto poruszać w rozmowie z dziećmi?
- Czy szanse związane z nowymi mediami równoważą zagrożenia?
- Które zagrożenia wydają Wam się największe?
- Jakie tematy lekcji warto poruszyć z dziećmi/młodzieżą? Które lekcje z Cyfrowej Wyprawki będą im najbardziej potrzebne?
- Kto oprócz rodziców i nauczycieli może wspierać młodych ludzi w odkrywaniu Internetu?
- Czy któryś z rodziców (prawnik, ekspert od nowych mediów, policjant, edukator itp.) mógłby wspomóc nauczyciela w pracy z uczniami, np. organizując spotkanie na temat, w którym się specjalizuje?

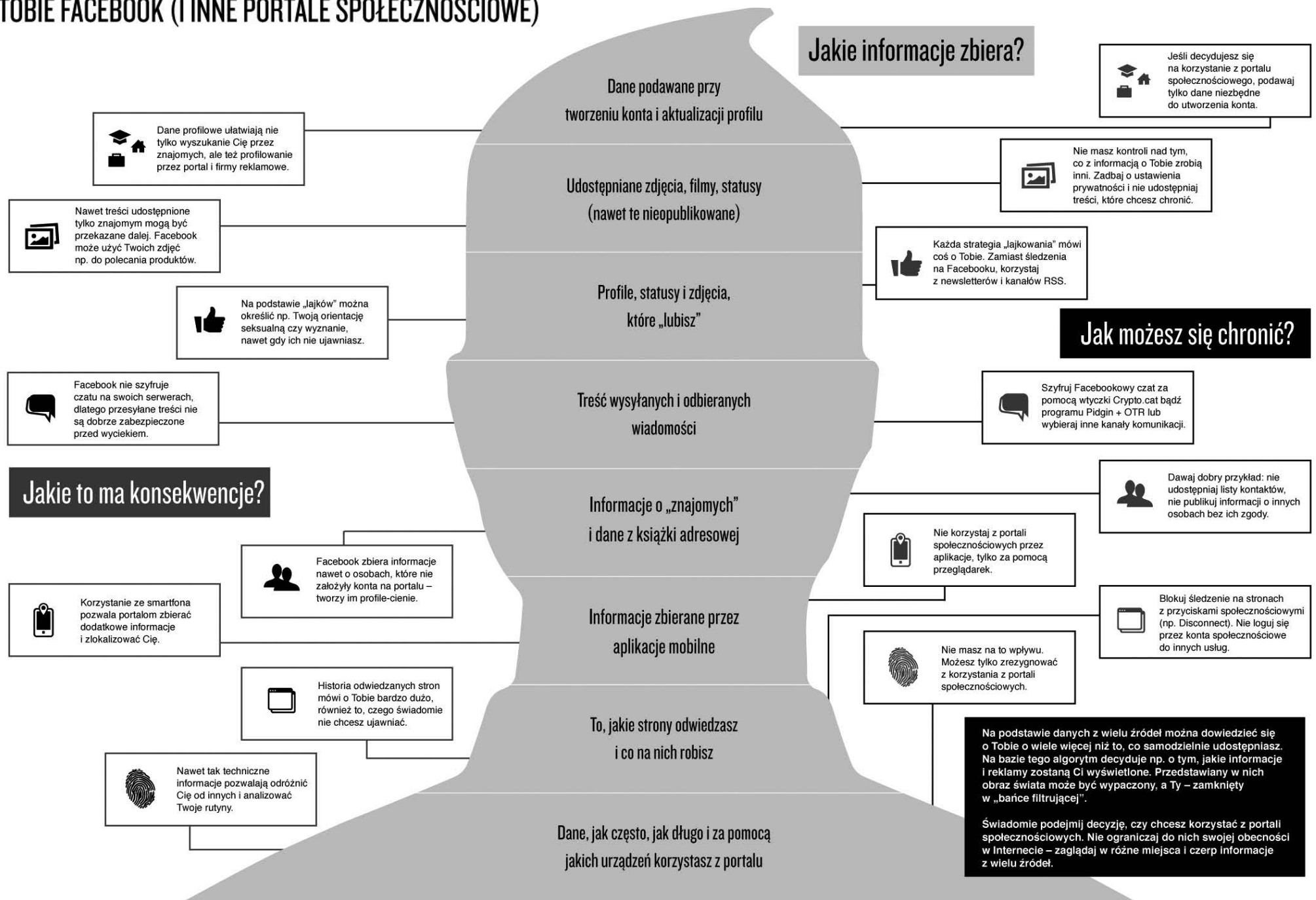
ZAKOŃCZENIE

Zadbaj o to, by po wykonaniu wszystkich ćwiczeń pozostało ok. 10 minut na podsumowanie spotkania:

- I. Zbierz refleksje i pomysły uczestników z ostatniego ćwiczenia: mogą Ci się przydać w dalszej pracy z młodzieżą.
- II. Korzystając z części Warto zajrzeć w Przewodniku „Wychowanie do życia w cyfrowym świecie”, przedstaw rodzicom źródła, z których mogą skorzystać, chcąc poszerzyć wiedzę z zakresu nowych mediów. Jeżeli widzisz potrzebę, możesz wcześniej przygotować wykaz takich źródeł i rozdać go uczestnikom lub rozesać drogą elektroniczną po spotkaniu.
- III. Rozdaj rodzicom inne materiały, np. podsumowanie najważniejszych informacji czy *Z dzieckiem o Internecie – dekalog świadomego rodzica*.
- IV. Jeżeli wśród rodziców znalazły się osoby chętne do wsparcia Twojej pracy w obszarze edukacji medialnej (psycholog, prawnik, informatyk, inni specjaliści od tematu), zaplanujcie, jak i kiedy mogłyby się włączyć w działania.
- V. Podziękuj rodzicom za wspólnie spędzony czas. Zachęć do towarzyszenia dzieciom na drodze poznawania Internetu i zapewnij o swojej otwartości na sugestie co do tematów, które warto podjąć na lekcjach.

NIEDYSKRETNY PROFIL

CZYLI CO WIE O TOBIE FACEBOOK (I INNE PORTALE SPOŁECZNOŚCIOWE)

Janusz Ławrynowicz vel „Pan Andrzej”. Internet go zniszczył. Miał stan przedzawałowy i chodził do psychiatry.

Krzysztof Majdan, Natemat.pl, 23 czerwca 2015 r.

O tym, że jest bohaterem popularnych internetowych memów, dowiedział się kilka lat temu. Zdaniem żartownisia, który wyciął mu ten numer, twarz Janusza Ławrynowicza idealnie pasuje do stereotypowego Polaka – chama i gbura, paradującego w skarpetkach i sandałach, pałającego zawiścią do wszystkich dookoła, odznaczającego się nie lada głupotą.

Kiedy to wszystko się zaczęło?

Janusz Ławrynowicz: Jakieś 2,5 roku temu. (...) Przyszedłem do pracy, a kolega pokazał mi stronę internetową z moją głową na tle biało-czerwonej flagi, z jakimś głupim podpisem. (...) Sprawca pobrał sobie moje zdjęcie ze strony komendy policji w Pasłęku. Byłem dzielnicowym, funkcjonariuszem publicznym, dlatego moja fotografia musiała znajdować się na stronie.

Internet zrujnował panu życie?

Tak. (...) Przez to wszystko podupałem na zdrowiu, miałem stan przedzawałowy, musiałem spotykać się z psychologiem i psychiatrą. Dopiero oni uświadomili mi, że nie dam rady nic z tym zrobić.

Z jakimi nieprzyjemnościami musiał się pan mierzyć przez te przeszło dwa lata?

(...) Największą zmurą okazali się miejscowi nastolatki, którzy nic otwarcie nie mówili, ale bezczelnie się śmiali, a ja dobrze wiedziałem, co ich tak bawi. Dodatkowo koledzy z pracy czy sąsiedzi serwują mi takie drobne żarciki na ten temat. Ale ile człowiek może znieść?

Ma pan dzieci? Czy to uderzyło także w pańską rodzinę?

Mam piątkę dzieci. (...) Było im ciężko, ich koledzy, koleżanki serwowali im ciężkie chwile. Rozmawialiśmy o tym z całą rodziną. Postanowiliśmy nie zwracać na to uwagi. Po jakimś czasie sprawa trochę przycichła, na szczęście dzieci nie musiały korzystać z pomocy psychologa, jakoś same sobie poradziły. Ja nie dałem rady. (...)

Myślał pan o zmianie miejsca zamieszkania?

A co to da? Gdziekolwiek pojedę, wszystko zacznie się na nowo. W Pasłęku się urodziłem, mieszkam tu od dziecka, znam mieszkańców. Z tym problemem wolę się zmierzyć tutaj.

Ma pan nadzieję, że to się kiedyś skończy?

Chyba nie. Sądzę, że nawet jak już pójdę do ziemi, to ten obrazek będzie trwał. (...) Nie korzystam z Internetu, nie chcę widzieć tych obrazków, bo niosą ze sobą mnóstwo złych przeżyć.

Na Facebooku pojawił się tzw. fanpage, czyli publiczny profil dla fanów, zatytułowany „Celebryci z Leszna”. Anonimowy autor postanowił zamieszczać kompromitujące zdjęcia mieszkańców regionu leszczyńskiego. W informacji o stronie napisał: „Chcesz ośmieszyć znajomego lub wroga? Z chęcią anonimowo udostępniemy jego kompromitujące zdjęcie”. Na fanpage’u pojawiło się wiele mniej lub bardziej niedyskretnych zdjęć. Popularna stała się fotografia Zuzi, którą obejmuje chłopak – przy czym jej różowa spódniczka mini zadziera się i... wygląda to tak, jakby dziewczyna nie miała majtek. Czy faktycznie tak było, czy to tylko złudzenie – nie wiadomo. Jednak internauci już wydali wyrok.

Wiadomość o ukazaniu się fotografii dotarła do wyśmiewanej dziewczyny, która postanowiła zareagować.

„Dla mnie możesz pisać sobie tutaj, co Ci się podoba, bo ja sama dobrze wiem, że na tym zdjęciu widać koszulę. Jeśli bawi Cię nabijanie się z ludzi i pozwala Ci się dowartościować, to proszę bardzo, tylko nie chciałabym być na Twoim miejscu, gdy dodasz zdjęcie, które będzie przedstawiało osobę o słabej psychice. Taki ktoś może zbyt pochopnie zareagować, a później będziesz miał/miała przez całe życie tego człowieka na sumieniu, bo zachciało Ci się żartów” – ripostowała Zuzia na profilu „Celebryci z Leszna”.

Na podstawie: Panorama Leszczyńska

Kasia założyła swojemu dziecku profil na Facebooku, zanim jeszcze się urodziło. Kiedy była w ciąży, zamieściła tam zdjęcie z USG. Zaprosiła do znajomych całą swoją rodzinę, przyjaciół i kolegów z pracy i informuje ich na bieżąco o tym, że córeczka zrobiła pierwszy krok, wyszedł jej ząbek czy nauczyła się siusiać do nocnika. Kasię cieszy to, że – choć mała ma dopiero dwa latka – sama próbuje klikać w klawisze i zamieszczać komentarze na swoim profilu. „To na razie przypadkowe kliknięcia, wyrażenia bez ładu i składu, ale i tak wszyscy znajomi je lajkują” – mówi Kasia z dumą. I dodaje: „Kiedy Antosia podrośnie, chciałabym, żeby przejęła ten profil. Będzie wtedy miała udokumentowane całe swoje życie w jednym miejscu i będzie mogła te zdjęcia pokazać znajomym ze szkoły”.

Chcę Wam opowiedzieć o historii, która nigdy się nie kończy. Kilka lat temu zaczęłam spotykać się ze znajomymi, używając kamerki internetowej. Gadaliśmy, poznawałam nowych ludzi. Ktoś mi powiedział, że jestem niezmiernie piękna, idealna, ciągle prawili komplementy... poprosił, żebym na chwilę się rozebrała. Kilka miesięcy później dostałam wiadomość na Fejsie: „Zrób mi show. Jeżeli nie, roześlę twoje nagie zdjęcie do wszystkich znajomych”. On znał adresy i nazwiska moich znajomych. Wysłał. Nie mogłam się po tym pozbiierać. Najpierw zaczęłam pić, raz nawet nałykałam się tabletek. Potem w ogóle nie wychodziłam z domu. Wszystkie noce przeplakane, straciłam znajomych, przyjaciół... Na stołówce zawsze siedziałam sama. Tak łatwo mnie osądzili...

Aż w końcu zmieniłam szkołę. Ale czy to coś da? Zdałam sobie sprawę, że już nigdy nie odzyskam tego zdjęcia, że ono na zawsze zostanie w sieci i każdy będzie mógł się na nie gapić. Ono tam zostało. Na zawsze...

KOREKTA:

Urszula Dobrzańska

PROJEKT GRAFICZNY

I SKŁAD:

Kasia Iwańska

DRUK:

Technicolor

WYDAWCA:

Fundacja Panoptykon

panoptykon.org

WARSZAWA 2015

**FUNDACJA
PANOPTYKON**

**CYFROWA
WYPRAWKA**

Publikacja udostępniona na licencji

Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe

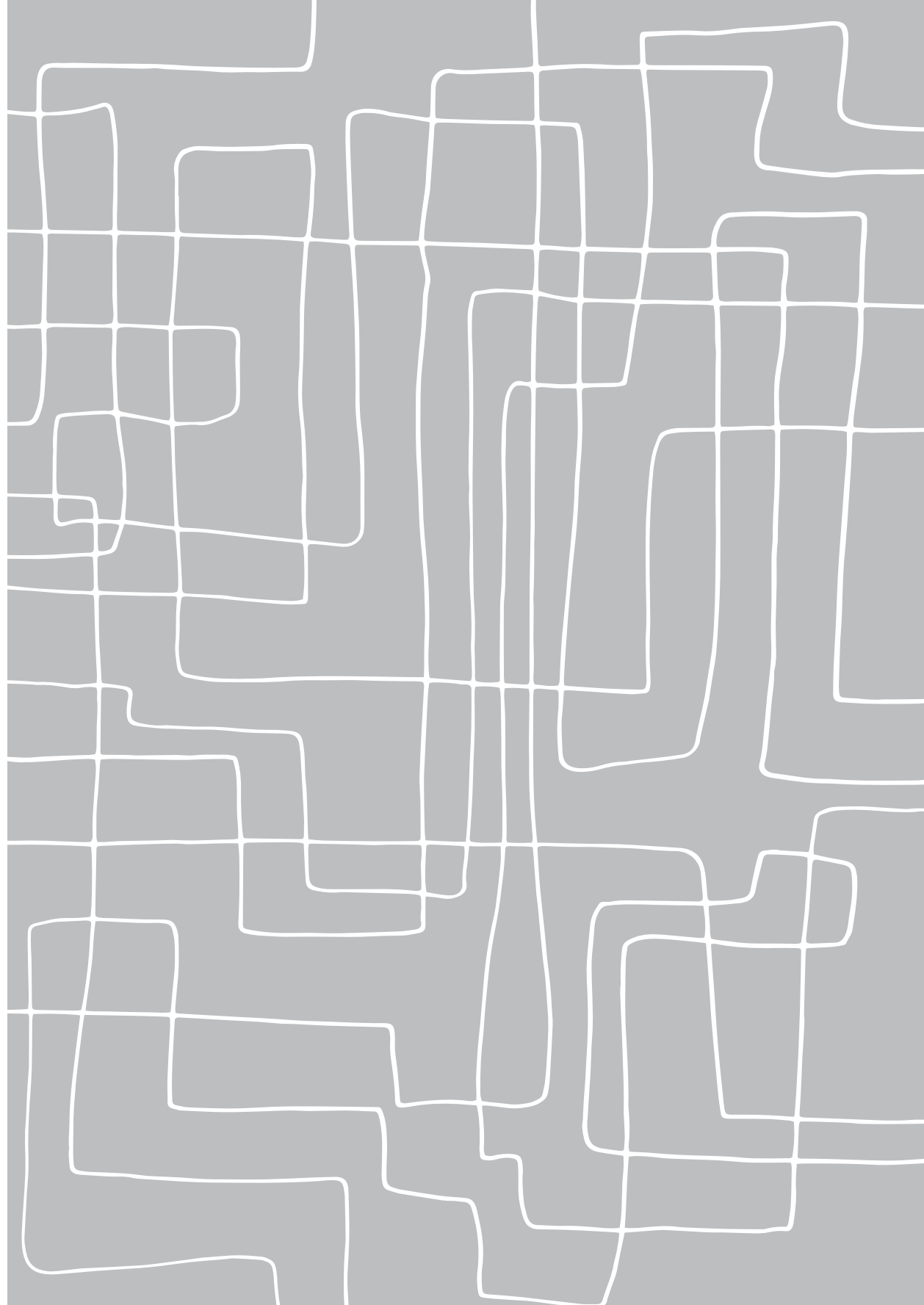
Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

oraz Open Society Institute Budapest Foundation.

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Publikacja powstała również dzięki wsparciu osób przekazujących darowizny na rzecz Fundacji Panoptykon.

Broszura zawiera przykładowe scenariusze lekcji dla różnych grup wiekowych oraz pomysły na konkretne ćwiczenia, które można wykorzystać w ramach pracy z rodzicami.

Więcej pomysłów na zajęcia, materiały edukacyjne i wskazówki metodyczne znajdziesz na portalu edukacyjnym Cyfrowa Wyprawka (cyfrowa-wyprawka.org).

